

Abdulkadir Ferenczy
1868

KURUCZVILÁG.

A RÁKÓCZI-SZABADSÁGHARCZ KÉTSZÁZADOS ÉVFORDULÓJA ALKALMÁBÓL SAJÁT RÉGI KÖLTEMÉNYEIBŐL

EGYBEGYÜJTÉ

THALY KÁLMÁN.

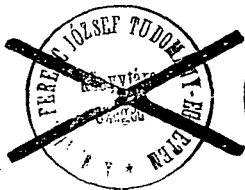

BUDAPEST
AZ ATHENAEUM RÉSZVÉNYTÁRSULAT KIADÁSA

1903

Engem, Rákóczi, híveddé
— Bár mindenek hagyjanak el, —
Az Úr régi kuruczoknak
Hamvaiból támaszta fel,
Hogy zsarnokok hizelgői
Mit nevedre reá kentek —
Lemossám a hazugságot
S nagy lelkedről hymnust zengjek.

(1869.)

18382

ELŐSZÓ.

Az én ifjúságom idejében még alig ismert, vagy csak nagyon homályosan, sejtelmesen, sőt — a mi rosszabb — tévesen ismert hősi, regés Rákóczi-kor csodálata és szeretete, valami rejtélyes vonzalom — családi hagyományok által is ápolta vonzalom — vezérlésével, már gyermekéveimben kiirthatatlan gyökeret vert szívemben. Ifjúkori esztendeimben azután mindinkább belemélyedve a költészeti, irodalomtörténeti s történelmi tanulmányokba, ez a gyökér még jobban megerősödött.

Rákóczi-kori rendszeres, történelmi kutatásaimat, levéltári bűvárlataimat igen

korán, már 1860-ban, — és pedig mohó szenvedélylyel — elkezdtem; 1862-ben már önálló kötet történelmi kiadványom látott napvilágot. De még korábbi években már, valamint ekkor is, egyszersmind a költészetet is nagy kedvvel művelém. Így támadt ama gondolatom, hogy történelmi kutatásaim közben a régi kor, s különösen a Rákóczi- és az ezt mintegy bevezető Thököly-kor költői, irodalmi ismeretlen kincseit, az akkor még jóformán nem is sejtett *kurucz költészet gyöngyeit*, maradványait is, mint nagybecsű nemzeti ereklyéket, összegyűjtendem. A mire kiváló, szeretetteljes gondot fordítottam mindenha, ifjúi szent lelkesedésben semmi fáradságot nem kímélve. Így sikerült azután évtizedek lankadatlan munkájával előbb a XVI., XVII., XVIII. századok költői termékeit, a »*Régi magyar Vitézi Énekek*«-et két vaskos kötetben, majd utánok a Thököly- és Rákóczi-kor-

nak ugyan ilyenemű ereklyéit, a később oly híressé vált *kurucz dalokat* összegyűjtenem és történelmi magyarázatokkal kísérve, szintén két jókora kötetben közrebocsátanom, (*»Adalékok a Thököly- és Rákóczi-kor Irodalomtörténetéhez«*. Budapest, 1872. Ráth Mór kiadása), melyeket utóbb (1885-ben, szintén Ráth Mór kiadásában) még egy pótkötet követett. (*»Irodalom- és művelődéstörténeti tanulmányok a Rákóczi-korból.«* Az énekek a függelékben.)

Ezen gyűjteményeim anyagának összehordása s közzététele idejében a kurucz versekkel sokat-sokat, nagy szeretettel és a legbehatóbban foglalkozva, — egészen beleéltem magamat a kurucz költészet szellemébe és modorába; a mire önkéntelenül is, mintegy ösztönszerűleg kedvet kaptam a nevezett korszak szabadságharczai — legalább egyes, regényesebb vonatkozású — mozzanatainak költői alakú, verses feldolgozására a magam

részéről, az eredeti kurucz énekek, balladák, dalok mintájára.

Így keletkezének, — még az 1850-es évek vége felé szerzett néhány korábbi, hasonszerű verseimhez járúlva — az 1860-as és 70-es évek folyamán irt e fajta költeményeim, a melyek többnyire Arany János »Koszorú«-jában, Beöthy Zsolt »Athenaeum«-ában, a »Vasárnapi Ujság«-ban, a »Pesti Napló« és »Egyetértés« tárczáiban s egyéb folyóiratokban jelentek meg, és — legalább akkor — tetszésben részesültenek.

Most, midőn a hervadhatatlan dicsőségű Rákóczi-kor kétszázados évfordulóját hazafias lelkesedéssel ünnepli meg az egész ország, és számosaknak — egyeseknek úgy, mint irodalmi s társadalmi köröknek, sőt törvényhatóságoknak is — kitüntető kegyes figyelme énfelém, a Rákóczi-kor szerény történetbúvára felé is oly megtisztelőleg fordul, — egynehány

régi barátomnak, kik eme föntebb érintett költeményeimre visszaemlékeznek még, jutott eszébe az a gondolat, hogy ezen, különféle folyóiratokban szétszórva megjelent szellemi termékeket gyűjtsem össze, egy koszorúba, s a kuruczvilág emlékének ezzel is fölújítására és dicsőítésére törekedvén, a kétszázados évforduló alkalmából tegyem hozzáférhetővé, juttassam újból napfényre.

Így jött létre a jelen gyűjtemény, (nem új költői alkotás tehát, hanem, ha úgy tetszik: irodalomtörténeti kiadvány), melynek írói tiszteletdíjáról a Kassán állítandó Rákóczi-szoboralap gyarapítására szent kötelességemnek tartám lemondani; és viszont t. kiadóm, az »*Athenaeum*« irodalmi és könyvkiadó részvénytársulat is, egyedül a hazafias ügynek óhajtván használni, minden kiadói nyereségtől eltekintve, a mű egész tiszta jövedelmét ugyanazon emlékszobor javára ajánlja fel.

A t. olvasó közönség, legyen szabad remélenem, talán találand némi élvezetet, a fiatal költői nemzedék pedig némi antik formaérzék, a most újra hajdani fényében feltündöklő kuruczvilág szellemét s változatos eseményeit költői mezben, — számos helyütt a kornak megfelelő régies nyelven és régi magyar versalakokban — visszatükrözni igyekvő, ifjúkori poétai termékei olvasásában a Rákóczi-kor bizony immár derekasan őszbecsavarodott történetbúvárának, — a ki ezúttal is nem a maga részére, hanem honfiúi lelkesedéssel és a történelmi tiszta igazság szeretetével búvárolt korszakának kér s keres dicsőséget.

Budapest, 1903. május havában.

DR. THALY KÁLMÁN.

BUJDOSÓ ÉNEKE, 1672.

— Régies modorban. —

TALÁM az Úr-Isten rajtam is könyörül,
Kegyes pillantata végre is rám kerül,
Bús esztendők után vidám napom derül, —
Már szenvedésimet megálltam emberül.

Sok puszta földeket tétova bójártam,
Erdei vadak közt gyakorta megháltam,
Bujdosó fejemet Istennek ajánltam :
Gondot visel reám!... bizton bizva vártam.

Mikoron az levél az fákról hulldogált,
Mikoron az erdón híves szél fújdogált,
Mikoron múlt az ősz, vad, fagyos tél beállt :
Megruházott, mint az mezzók lilimáf.

De álnok emberek, esküdt ellenségek,
 Országgrúl-országra engem üldözének,
 Lest hánytak útamon, hogy elvesztenének, —
 Köszönöm életem az Úr kegyelmének!

Szenvedtem bánatot, — sok bűt, gyalázatot,
 Ártatlanul szemem sok könnyet hullatott,
 S az Úr angyalai fűről mint harmatot
 Fölszedték... sírásom így mennybe fölhatott.

Szomorú volt sorsom. Az égi madarak
 Megszántak, és hozzám sírván leszóltanak
 Sőt bánthatlan hagytak az erdei vadak:
 Csak emberektől ért bántódás, bű, harag!

Reám támadtanak én atyámfiai:
 Ős-örökségemtől hogy már megfosztani...
 Édes szülő-hazám — jaj! nehéz mondani, —
 Megvetett, elvetett... Így kell bujdoskítani.

Szerette nemzetem, véled sok jót tettem,
 Érted nagy harcokon gyakran vitézkedtem,
 Véremet ontattam, csontomat törettem...
 Hogy így járjak, — tőled azt nem érdemlettem!

Szép becsületemet irigyek elszólták,
 Rút rágalmazással mint sárral dobálták, —
 De hagyján ; hogy az Úr mindent lát, nem tudták :
 A bűn megszégyenül, győz a szent igazság !

— Mikor folyóvízen az jég takarodik,
 Langyos déli szél fúj, szépen tavaszodik ;
 Bujdosó embernek útja tágasbodik,
 Az erdők sátra is reá lombosodik . . .

Berkek sűrű bokrán énekel kis madár,
 Nap verőfényétől vidúl pusztás határ . . .
 Talám az Úr-Isten reám is teként már, —
 Meglátom házamot, kit szívem régen vár.

Az ezerhatszázban és hetvenkettőben
 Hogy járnék az Rézen, leveles erdőben,
 Éneklém ezeket, bizván Teremtőmben :
 Szomorú igyemben nem hágy veszendőben !

(1867.)

ÁLDOMÁS EGY Ó KANCSÓBÓL.

A pannonhalmi régiségtárban van egy kuruczvilági, ónfödelű kancsó, Thököly arczképevel, és e fölirattal:

Vivat liberum Religionis exercitium,
 Vivat libertas, vivat Emericus Thököly
 Dux Protestantium,
 Vivat Kassa, Eperjes,
Ilona asszony szerelmes.
 Vinum bibunt hajdones, —
 Labanczones fontes.
 Petrus Torkos. 1680.
 Cui simbolium :
 Pro Deo et Patria.

RÉGI kancsó, barnuló szineddel
 Tán lezajlott múltad gyászolod?
 Innen-onnan kétszáz éve immár
 A mióta eltűnt fénykorod.
 Héjh be sok nyakas kurucz levente
 Hajtogatta öblöd lángborát!
 Felköszöntve a vezérre, a ki
 Hú arczképben festve van reád.

Felköszöntve, s tűzbe, vészbe menve
 Érte, hogyha megriadt a kürt . . .

Hejh, vén kancsó, por lett már belőlök,
 S szikra-keblök elhamvadt, kihült.
 Rég nyugosznak a szilaj vitézek,
 Sirjaikra puszta csend borúl;
 Bujdosó vezérok Ázsiában
 Álmodik letűnt csatáirúl.

Régi kancsó, bort sötét üredbe!
 Támaszszuk fel a halottakat;
 Én, ki két kurucz vezér utóda
 Töltelek meg, s keblem úgy dagad.
 Föl! borodtúl hosszú századoknak
 Kődje foszlik el szemlátomást...
 Élnék *ők* s mint egykor ősapáim —
 Mondok rájök harci áldomást:

* * *

»*Vivat liberum
 Religionis exercitium!*«
 Éljen a szabad vallásgyakorlat!
 Átkozott ki rabvasat veret
 Rád igaz bíró, legjobb ítélő:
 Szűz, szabad, szent — *lélkiismeret*.
 Átkozott ki szellemet bilincsel
 S meggyőződést eltiporni kész;
 Kardot a lélekgyilkos szivébe!
 Küzdj vallásodért magyar vitéz!

Visszavijjuk elvett templominkat,
 Visszahozzuk hiv szolgálodat
 Istenünk, kik gályán, börtönökben
 Sínlének Te szent igéd miatt.

Emlékeztek Bocskaynk hadára,
 Hirben-névben él még Bethlenünk,
 Reszkettek Rákóczi György nevére :
 E hősöknek lelke van velünk !
 Ók riasztják harczra sergeinket,
 Győzelemre ők vezérленek —
 Mert ők mint a hit s a szellem mellyet
 Védtek s védünk : *győzhetetlenek.*
 Harczra, harczra a ki kardot foghat! . . .
 Éljen a szabad vallásgyakorlat!

* * *

» *Vivat libertas!* «

Éljen a szabadság!

Ez a szó hogy *magyar*, s ez a szó hogy *szabad*

Egy anyától születtek,

Együtt nevelkedtek, s egymás nélkül soha —

De sohasem élhettek.

Magyar lenni — szabad lenni :

Egyet tészén ez :

Ki szolgává akar tenni :
 Szolgánk maga lesz !

Ős Árpád apánktól egész mostanáig
 Úr volt a szittya nemzet,
 Úr és szabad léssen eztán is halálig, —
 Rab gyanánt el nem veszhet !...
 Magyar lenni — szabad lenni :
 Egyet téssen ez ;
 Ki szolgává akar tenni :
 Szolgánk maga lesz !

Föl, föl az eltiprott szabadságért, fajunk !
 Föl hős kurucz, csatára !
 Apáink szabad hont hagytak ránk : azt hagyunk
 Mink is az unokákra !
 Magyar lenni — szabad lenni :
 Egyet téssen ez ;
 Ki szolgává akar tenni :
 Szolgánk maga lesz !

» *Vivat libertas !* «
 Éljen a szabadság !

* * *

»Vival Emericus Thököly

Dux Protestantium!«

Éljen Thököly Imre

A bujdosók fejedelme!*)

Éljen az ifju vezér, a harcos, a bátor, —
A szegény nép gyámola ;
Lám, puszta nevére nevenszik a tábor —
Bujdosóknak tábora.

Bujdosik ő maga is, mi sok éve! imádott
Honáért üldözötve ;
Még gyermekül érte a számkivetés ; virágzott
Családját elvesztette.

Vitta az ellen a várt, s elhalt vála atyja
Letört, kidúlt várában . . .
Hejh ! Imre ezért boszut áll, kimutatja
Szép elméjét harczában,

Imre vezér lobogót lenget vála, és áll
Bujdosóknak élére :

*) Thököly fejedelem híveit az idött *bujdosóknak* nevezték, mivel leginkább üldözött protestáns hitőkért régtől óta bujdosnak vála.

Föl velem óh magyar! A zsarnokra halál!
Honért, hitért előre!

Gyúl a had, és riadozva, robogva rohannak
Thökölyvel csatára.
Meghalni a hitnek, meghalni a honnak —
Dicső sors! Hála, hála!...

Éljen Thököly Imre
A bujdosók fejedelme!

* * *

»Vivat Kassa, Eperjes!«
Éljen Kassa, Eperjes
Felső-Magyarhon kulcsa, vára —
Szabadságunk erős bástyája.
Kezünkben már a két híres vár:
Kezünkben a győzelem immár.

Kassán a főlegvárnak ormán,
Kassán a főtemplomnak tornyán
Zászlónk, mily büszkén lobogsz már te:
»Pro Deo et pro Libertate.«*)

*) Thököly zászlóira rendszerint ez volt írva.

S Eperjesen a sziklabástyán
 Már a kurucz nagy-fennen járván
 Meg-megfuvatja riadalját:
 Thököly Imre csatadalját . . .

— Bár a magyar mindig mondhasa:
 Miénk Eperjes, miénk Kassa!
 Múltjok nagy és becsök mérhetlen:
 Innét győzött Bocskay, Bethlen,
 Innét Rákóczi is:
 Innét győzünk mi is!
 »Vivat Kassa, Eperjes!«

* * *

»Ilona asszony szerelmes.«
 Szerelmes a szép Zrínyi Ilona
 Munkácsnak bájos hercegasszonya,
 Szerelmes a szabadságba,
 A szabadság bajnokába,
 A kuruczok deli vezérébe:
 Késmárki gróf Thököly Imrébe.

Hejh, ez ám a gyönyörű, nemes pár!
 Ifju, fényes, büszke, nyalka;
 Ha a magyar vér tüzes tokaji:
 Vérök eme bor gyöngye, habja.

Nincs egy kurucz, nincs hű magyar, ki
 Boldogságuk hón ne kívánná;
 Menyekzójükkor Magyarország
 Az üdvtől lészen — mennyországga...

Szerelmes a hős Zrínyi Ilona,
 Munkácsnak bátor herczegasszonya,
 Szerelmes a háborúba :
 Hogy atyjának, — hogy bátyjának
 Vérhalálát megbosszulja.

Álmában a vesztópadot
 Gyakran fel- feltünni látja,
 Vesztópadról Zrínyi Péter
 Véres feje szól hozzája :
 »Lányom, én hőslelkü lányom,
 Megbosszuljad vérhalálom !«

Frangepánt is látja néha,
 Az is mintha intne, néma,
 Sápadt arczczal, véres fejjel :
 »Édes húgom, ne feledj el !«

És a bájos herczegasszony,
 A kuruczvezér arája —
 Sisakot csatol fejére,
 Pánczélt pihegő keblére,

Kardot karcsu derekára,
S zászlót tűz Munkács fokára :

»A hont mindig hõn szerettem,
Atyám, bátyám elvesztettem,
Bujdosónak nõje lettem ;
Ama hármát megbosszulni
Véled fogok én harczolni
Óh én férjem, fejedelmem...
Isten úgy segítjen engem!«

S a míg férje viv, dúl, kerget
A haláltól õ sem reszket,
Sõt Munkácson három évig
Vágton-vágja ellenségit.
Világ bámúl tetteire,
S Tökölynek bajnok-szive
Örömében dobog, repdes...
»Ilona asszony szerelmes.«

* * *

Ámde a sok harczy dal,
Tán elég is lesz már!
Õ szokásként hadban is
Vigadozni nem kár.

Ütközetre áldomás...
 Hajdan is így volt ez;
 »*Vinum bibunt hajdones, —
 Labanczones fontes.*«

Kurucz hajdu bort iszik,
 Labancz vizet hörpöl:
 Ha kergetik nyavalyást, —
 Jobban futhat ettől!

Már mi majd csak bort iszunk,
 Vagyon benne módunk;
 Thököly a vezetónk...
 Igyunk, mit aggódunk?!

Töltsd hát pajtás a kupát,
 Nedve kedvre gyúlaszt;
 A labanczot megverők, —
 Eleget busúl az!

»*Pro Deo et Patria!*«
 Ez a mi szent jelszónk,
 Ezért küzdünk és iszunk,
 Ezt hirdeti kancsónk.

S bárha elfogy a bor, és
 Elpusztul a kancsó :
Sziveinkben örökre
Vésve e szent jelszó.

* * *

Régi kancsó, véget ért az ének,
 Elfogyott, mint öbledből borod ;
 És te némán, barnuló szineddel
 Fényes multad újra gyászolod.
 Hajh ! nyugosznak a szilaj vitézek,
 Sírjaikra honfi-könnyü hull ;
 Bujdosó vezérök Ázsiában
 Álmodik letűnt csatáirúl.

Néma hantin ott borong a dalnok,
 S lelke fájva csüng a múltakon ;
 Éltért, vérért árva bujdosónak
 Mégcsak — *sirt* sem adhatott a hon !
 Hú utód, fűz cserfűzért föléje,
 Honszerelm, bús nyughelyét te véd !
 Szállj dicsőség pusztá sirkövére,
 Hintsd be fénynyel — *elbukott nevét ! !*

(1864.)

THÖKÖLY BUJDOSÓ HÍVE, 1697.

ISTENEM, istenem, én édes istenem:
 Immár reménységem csak Tebenned vetem!
 Szánd meg azért, szánd meg könnyeim hullását
 Ifjú két orczámnak búban borulását.

Ímé, eltelék már egynéhány esztendő,
 S talám még egynéhány léssen eltelenő:
 Mig bujdosásomnak ideje elfolyik —
 Melytől az én lelkem meghomályosodik.

Bujdosom, bujdosom vaderdők berkében,
 Kietlen kősziklák zordon rejtekében,
 Farkasok vaczkánál, medvék barlangjánál...
 Anyám, édes anyám, jaj, ha te most látnál!

Karmazsin-cizmámat kövek meghorzsolák,
 Fényes szablyám vizek rozsdával bévonák,
 Kopott kalpagomnak lecsüng a csákója,
 Nincs mellette tollú, törött a fógója.

Szép tigrisbőrömnek a szőre vedledez,
 Pantalléromról a skófiom fesledez ;
 Katona-dolmányom az idő elnyütte,
 Aba-nadrágomnak se színi, se szőre.

Tarsolyom, lódingom vagyon ürességben,
 Karabélyom még vón, de nincs egy lövésem ;
 Hajh, penig leskódnak én árva fejemre,
 Nagy-véres szándékkal nyomorúlt élttemre.

Istenem, istenem, ne hagyj el engemet !
 Vezérelj kegyessen járta~~mo~~t-ke~~l~~temet ;
 A mikor álmra hajtom bús fejemet :
 A Te szent árnyékod fődjön bé engemet !

Istenem, istenem, viselj gondot reám,
 Ne vesd el szolgálodat, légy őriző Atyám !
 Én üldözőimnek, kik törnek veszttemre,
 Vérhüdött szándékát változtasd idvemre !

— Homályban ülnek most, hajdan szép csillagim,
 Lassan teldegélnek bujdosó napjaim.
 Ágak zörrenése, levelek hullása...
 Hajh, én életemnek gyászra fordúlása!

Emberlakta földet messze kell elhagynom,
 Édes szülőházam hiában siratnom;
 Én szülőházamnak füstjét ha láthatom —
 Könnyhullatás nélkül azt is nem állhatom.

Az én lakótársim az mezei vadak,
 Vándorló pajtásim az égi madarak;
 Fölöttem repülő daru lekrúgat rám:
 Válaszúl fölzendül hozzá én bús nótám...

Hulljatok, hulljatok ti égi harmatok:
 Hajnal közelgtével engem biztassatok!
 Múljatok, múljatok ti éji setétek:
 Napnak fölkeltevel jobb napot reméljek!

Ti pedig szálljatok én fohászkozásim,
 Míglen megpihentek mennyek magas tájin.
 Istenem, hallgasd meg te hív szolgád szavát:
 Derítsd föl még egyszer kuruczok csillagát!

Építsd meg oszlopit mi romlott hazánknak,
 Szüntesd-bujdosásit annyi hú fiának,
 Thököly Imrének, Petróczy Istvánnak, —
 Mi nagy-asszonyunknak: Zrínyi Ilonának!

Szegény katonának se kelljen bújdosni:
 De ágyúdörgés közt labanczot csapdosni;
 Adj Uram háborút, jó kardot, paripát...
 Emeld föl még egyszer magyarok zászlaját!!*)

(1862.)

*) Ezen ének egyike volt a legelsőeknek, melyeket ódon modorban írtam, s Arany János »Koszorúja«-ja 1863. II-ik félévi folyamának 9. számában megjelenvén: boldogult b. *Eötvös József* tetszését annyira megnyeré, hogy a lánglelkű államférfi és költő a «Pesti Napló» szerkesztőségében fölkeresett, legmelegebb elismerését fejezé ki a költemény fölött s buzdított e műforma továbbművelésére. Jó részben az ő lelkesítő buzdításának eredményei későbbi kurucz dalaim.

THÖKÖLY BUJDOSÓI, 1697.*)

(Énekli egy hegedős, II. Rákóczi Ferencz táborában.)

VITÉZEK, immár a nap leszálla,
 Híves a harczos tábori sátra ;
 Hoszszu estve, csöndes estve, csöndes
 Ezt hadd ölje, [únalom :
 S hadd tüzelje
 Kedvetek' dalom !

*) E költemény a régi kurucz tábori dalok (1670—1712.) eredeti versmértékében van írva. A bujdosók, kiknek csodás megmeneküléséről szól, azoknak maradványa valának, a kiket Tokaji Ferencz az 1697-iki felső-magyarországi fölkelés-kor Thököly hívségére fölesketett, s kik a harangodi csata-vesztés után a szaláncai erdőségekben keresvén menedéket, ott magokat gr. Pálffy János és más császári tábornokok hadai ellen sokáig vitézül oltalmazták. Mi történt azután velök ? elmondja költeményem regéje, a melyet láss Babócsay-nál. (»Fata Tarzialiensia,« Rummy-féle kiadás, 157—160 ll.)

A tábortűzhez hogyha jönnétek
 Egy szép éneket mondanék néktek ;
 Végbe is ment, nem is oly rég ; tán
 Kikrül nektek [köztünk is ül,
 Íme zengek —
 Egy azok közül.

— Késő az ősz már, a lomb is sárga,
 Száraz mezzőnek dér a virága ;
 Zúzos fák közt a hideg szél úgy süvölt,
 Hol találna [sípól...
 Jó tanyára
 Most, ki bujdoskol ?

Szalánczi erdők sok bujdosója :
 Romlott szabadság oltalmazója ;
 Bujdosók most, egykor híres harczi
 Árva lelkek, [bajnokok...
 El kell nektek
 Már pusztúlnotok !

Bolygó vezérték csillaga ködben,
 Ellenség üldöz, fogyat szünetlen ;

Később e bujdosók, Rákóczi fölkelésekor, Havaselvén keresztül báró Orlay Miklós vezérlete alatt visszatértek Erdélybe, s Rákóczi fejedelem hadaihoz csatlakozának.

Jó a tél, s a téli erdő menhelyet nem
 Német rád les: [ád, —
 Most rabbá tesz —
 Őrzi a Tiszát.

Sűrű köd tájin erdők-mezzőknek...
 S Tokajnál ők csak összeverődnek.
 Rajta! rajta! — a labanczra! Éljen
 S jó kuruczság [Thököly!
 Ott utat vág,
 Ellenét öli.

Túl Tokajon már, túl a hidon, túl, —
 De még jobban gyúl a vész azontúl:
 Gyorsan Pálffy — bosszút állni törtet
 Éjjel-nappal [utánok,
 Nagy hadakkal,
 Hogy ütne rájok.

Hosszu az éjjel, tágak a puszták...
 Fáradtan alszik szegény kuruczság;
 A labancz már — oly közel jár... fú a
 Hajh! ki ment meg?... [vész szele...
 Nemzedeknek.
 Élő Istene!

Zászlók kópjain éji setétben
 Láng tünedez föl, lobogva kéken ;*)
 Tánczol, reszket, s úgy fenyeget, mintha
 »Vissza, menten! [szólana
 Elveszt Isten
 Még ez éjtszaka !«

Ott levonák a zászlókat gyorsan :
 S íme a kék láng hová tűnt ? hol van ?
 Pusztá, hideg a kópjavas, érik kezeik :
 Ámde újra
 Lángra gyúlva
 Ha fölemelik ...

És a láng most még rémesebb, kékebb, —
 Labanczok népe halálra képed ;
 »Vissza ! vissza ! vészjelek közt harcra
 Isten újja [nem megyünk !
 Őket ójja, —
 Meg nem ütközünk !«

*)Római írók, névszerint Livius, Julius.Caesar és Plinius is említik már ily lángok feltűnését dárdák és lándzsák hegyein. Hajósoknak pedig viharos időt megelőző éjszakákon az árboczok csúcsain ragyog föl és Szent-Ilona tűzének hívják. Néha tornyok sőt fák hegyein is látható, mint újabban is hitelesen észleltetett 1856-ban november havában Danczka (*Danzig*) mellett. (Magam is láttam egyszer Pozsonyban.)

Parancsol Pálffy: »Előre! rajta!
 Császár nevében indulj a harczra!
 Hangja harsog, harczy kürtje riadót recseg,
 Mind-hiába:
 El — honába
 Oszlik a sereg.

— Magyarok Atyja, áldassék neved,
 Hogy így megóvtad te hiv népedet!
 Árva kurucz bujdosókra gondod van
 [neked:]

Míg nyugszunk is,
 Míg alszunk is
 Szent szárnyad befed.

Kincses Erdélyhez hogy elérének:
 Más labancz tábor álla elébek,
 De haragjok úgy elfűtta mint a pusztá
 Jó szablyákkal [port];
 Törtek által...
 S újtok nyitva volt.

Kincses Erdélyben vad havasokban
 Barangolának mostan magokban;

Így idáig eljutának, s hogy kelnek tovább,
Hegyról-hegyre :

A táj egyre
Zordabb, mostohább.

Úttalan erdón, sivatag szirten
Jaj Úram-Isten, elveszünk itten!...
Hogy fölleljük jó urunkat, zászlónk
E kietlen [csillagát :
Rengetegben
Merre tartsunk hát?!

Szegény kuruczság reménye fogyva :
Hová induljon a nagy yadonba ?
S im népéért a magyarnak édes Istene
— Bujdosásán
Űt megszánván —
Új csodát teve.

Szép fejr szarvas csak előálla :
Ragyogó üst volt a szóri szála,
Aranyzarva, szépen szóló aranycsengője —
Ennek szava
Hivja vala
Őket előre.

Szép fejér szarvas után egy nyomban
 Megindulának vitézek ottan ;
 Mentek, mentek, hétszer hét nap folyton
 [mentenek :

Ellenségtúl
 Rejtek s védül
 Volt a rengeteg.

Szép fejér szarvas a hol megállta :
 Ott szálltak ók is éji tányára, —
 Mígnem egyszer a vadonnak végre vége
 A had ott áll [lón :
 Egy folyamnál
 A szabad mezón.

Szabad mezőben nagy város vala,
 Tornyai karcsúk, fejér a fala :
 Ám mihelyt megpillanták — a szarvas
 [eltűnék,
 És azóta
 Nem is látta
 Soha senki még.

És az a folyó volt a nagy Duna ;
 Lándor-Fejérvár az város vala ;

Jó Thököly ott Fejérvártt udvart tart
 Hív népének [vala
 — Hogy jövőnek —
 Igen vigada.

... Vitézek, kik ezt meghallottátok :
 Bűszkén valljátok ti kuruczságtok ;
 A magyarok Istenének gondja van rátok :
 Megsegíti,
 Felépíti
 Romlott hazátok !*)

(1863.)

*) Ez éneket is Arany János akarta kiadni »Koszorúja-ja 1864. február 21-iki számában, — de a sajtóhatóság elkobozta érlette az egész; már kinyomott lapot. Később (1866.) enyhűl-
 vén az időkkel a sajtó-viszonyok, a Vasárnapi Ujságban jelent meg.

PETRŐCZY ISTVÁN
BUJDOSÓ ÉNEKE, 1699.

— Régies ; Balassa-versszakokban. —

ISTENEM, Istenem,
Megtartóm, mindenem,
Reménységem bástyája!
Kihez inségemben
Kiált az én lelkem, —
Bizodalمام kővára!
A ki benned hiszen:
Bátorságos leszen
Mindenütt ő járása.

Nem árt annak soha
Sem tömlöczök doha,
Sem a csatázó fegyver;

Pestisnek ragálya,
 Haboknak dagálya,
 Midőn zajong a tenger...
 Halál árnyékán is,
 Pokol tájékán is
 Bátran járhat oly ember.

Lám én is; hív szolgád,
 Fohászkodván hozzád —
 Mindenkoron áldattam;
 Sok nagy ütközetben,
 Kemény ökleletben
 Éltemben megtartattam, —
 Bátor én fejemmel
 Árva nemzetemmel
 Sok veszélyben forgottam.

Seregeknek Ura!
 Ki megtartál vala
 Engem minden üdőkben,
 Harczon, riadásban,
 Úzésben, futásban,
 Ostromokon, mezzőkben;
 Vezérlő csillaga
 Kinek ragyog vala
 Bujdosásban előttem...

Ímhol, te hiv szolgád
 Ismég sóhajt hozzád —
 Szánj meg Uram, engemet!
 S hú fiak holtáért
 Vérök ontásáért
 Szánd magyar nemzetemet, —
 Mert nehéz igával,
 Szörnyű szolgálattal
 Ugyan megterhelte.

Miként egykor néked
 Kiválasztott néped
 Babyloni fűzeknél
 Lantját felfüggesztve,
 Fejét lecsüggesztve,
 Búbánatban nyögdőgélt:
 Úgy szegény magyarság
 Sorsa inség, rabság, —
Senyved, már csak alig él...

S kik hosszú éveken
 Védők hivségesen
 Felvött igaz igyünket:
 Immár végünk vagyunk,
 Harczon, kinzó padon
 Töttük le életünket,

Avvagy bújdosásban, 7
 Idegen országban
 Siratjuk nemzetünket...

Letűnt szép csillagunk,
 Már nem harcolhatunk,
 Paripáink fűvellnek ;
 Szegen függ a nyereg,
 Hadrontó fegyverek
 Rozsdásodván, pihennek.
 Év év után így múlt...
 A bujdosó busúl :
 Ha lesz-e vége ennek ?!

— Atyánk, Úr-Istenünk !
 Óh kérünk, légy velünk !
 Vezérelj jobb üdókra !
 Vigy édes hazánkba
 Győzelmes csatákra,
 Dicsősséges mezzókra !
 Mi karjaink által
 Hadd haljon halállal
 Vérünknek gyűlölője !

Építsd meg országunk,
 Romlott szabadságunk,

Hadainkat vezessed ;
Zászlónkat emeld fel,
Győztes fegyverinkkel
Ki bánt, veszten veszessed !
E bolygó nyájnak is,
Öreg szolgáltnak is
Bújdósáit szüntessed !

Seregeknek Ura —
Vezérlj minket haza,
Édes magyar hazánkban !
Ne engedd Thökölyt,
Ne engedd híveit
Sinleni bújdósásban !...
— Jó Petróczy István
Magát siratozván
Szörzé Törökországban.

(1863.)

BÚS BERTÓK ÉNEKE, 1703.*)

KANTÁROS pejkóm, csótáros nyergem, —
Bús Bertók néven ösmérnek engem.
 Pár pistolylyal pántos kardom minden
 Rácz vagy német [fegyverem,
 Attúl széllyed —
 Bátran elverem!

Kopott kalpagnak üstös forgója,
 Vedlett peréme, csüngő csákója;
 Rég ideje jutottam e szomorú sorra . . .
 — Jó az Isten:
 Gondot visel
 Az bujdosóra!

Hítvány farkasbőr, — fényes csatt rája,
 Abadolmányon a folt is járja.
 Kidólt kérgű, gyönggyel varrott sárga csizmája;

*) E korkép gyanánt szolgáló költemény, a régies nyelv mellett — mint a föntebbi, 1697-iki — a kuruczvilági tábori dalok (1670—1712) eredeti versmértékében van írva.

Földet túrja
Sarkantyúja, —
Mégis megjárja!

Az Rézen, Nyíren sokat bujdosam, —
Beregben, Ungban tébolygok mostan;
Thökölynek katonája hajdanán voltam,
Kuruczságot —
Jó világot
Igen megszoktam.

Az régi uram Törökországban,
Új uram búsul Lengyelországban;
Régi uram, új uram is bús bujdosásban . . .
— Mikor jönnek?!
Várjuk őket
Magyar hazában.

Sok szegénylegény, próbált katonák,
Beregben, Ungban magok megvonák,
Várják, várják, egyre várják: lesz-e jobb világ?
Dölyfös hadra,
Német nyakra.
Magyar mikor hág?

Elment Bercsényi Lengyelországba,
Rákóczi Ferencz elment utána, —

Gyöngy teremjen a nyomába', isten megáldja!...

A sok szegény
Kuruczlegény
Szívből kívánja.

Uram! hallgasd meg a bujdosókat:

Hozd vissza, hozd a távulvalókat!

Rákóczit és Bercsényit, és lengyel zászlókat, —
Szabadságot,
Magyarságot
Ótalmazókat!

Sok szegénylegény várná vezéret,

Szép nemzetéért nem szánja vérit;

Nyúzásinak a német még megadja bérít!...

Hajnal virad —
Kurucz fiak
Mind ezt remélik.

— Ungban, Beregben, Latorcza mellett

Bús Bertók mikor sokat tekergett:

Rákóczinak, Bercsényinek sorsán kesergett,

Őket várván,
Föl s lejárván

Szörzé ez verset.

(1880.)

RECRUDESCUNT . . .

— II. Rákóczi Ferencz harcra hívó szózata a lengyel
határról, 1703 június 14. —

KIÚJULNAK megint az ó sebek,
Megújra égnek, fájnak, vérzenek.
A rabbilincs marása csontot ért . . .
Fel óh magyar! fegyverre, a honért!

A szent szabadság — ős tulajdonod —
Hírben sem él már, eltapodtatott;
Nevére a nemes szív elfogúl:
Legfőbb kincsét elvonták álnokúl!

És nemzeted? . . . Világrázó neve
Gézunguzok gúnytárgyává leve.
Fordulj meg ó sirodban Attila, —
Gyalázat már magyarnak lenni ma!

Le van tiporva régi nagy nevünk,
 Bábként s baromként bánnak el velünk.
 Vész és vér, és nyomás, nyög és nyomor, —
 De a nemzetnek vére végre forr! . . .

Forr, pezsg a vér, a sziv harczvágyban ég,
 Fölkél a már legázlott büszkeség,
 Mint a sasé, kitarva szárnyai —
 Fel a felhókbe készül szállani . . .

Hazám, hazám, itt a nagy pillanat!
 Ütött a harcz órája: *légy szabad!*
 Hallom hívó hangod, mely zeng felém,
 Átdörgve a Kárpát tetőzetén . . .

Hallom, s megyek. Ím, bujdosó fiad
 Átlépi újra szent határidat,
 Kezében a szabadság zászlaja:
 Jer, esküdjél alája óh *Haza!!*

Jer, esküdjél; s aztán előre! fel!
 Hadisten járjon Árpád népivel,
 Özönlünk zúgva, mint árviz rohan . . .
 Nyúgat felé tarts, — mert *Bécs* arra van!

Zsarnok, lábbal tiprád e nemzetet,
Esdeklésinkre volt füled siket
S nem enyhítettél nemzetünk baján, —
Az ágyuszót majd meghallod talán!...

Könny szívedhez utat nem lelhetett:
Kardunk keresse föl hát kebledet!
Vérért vér és halálokért halál;
Búvj váraidba, — kardunk feltalál!

Rettentő volt rajtunk lángostorod:
Minő lesz bosszúnk, megtapasztalod.
S te, óh világ! tekints mostan miránk,
Mi számolunk, — légy ítélő-biránk!...

(1880.)

HAJNAL HASADÁSA, 1703.

(Régies modorban.)

HAJNAL hasadása, gyöngyharmatozása,
 Rigó rikkantása, vadgalamb bűgása . . .
 »Kelj föl már kenyeres, kelj föl és kantározz!
 Vezesd jó lovadat szép híves forráshoz.
 Kardod oldaladra, — karabélyt nyakadba;
 Én édes pajtásom, ne tűnődj magadba!
 Ülj föl a nyergedbe, — lábod a kengyelbe,
 Vigyázz jobbra-balra, tekénts az fegyverre! . . .
 Jó kövér füvellő, — árnyékos, hús erdő
 Szegény bujdosókat az ki vagy elrejtő:
 Immár istenhozzád; zöldelj, virágozzál!
 Eztán is áldhasson az ki benned megszáll!

S csak megindulának, — erdőkből pusztáknak;
 Napszállatra Tisza révéhez jutának.
 Azon is általkél két vándor katona, —
 Kerési, hol légyen kuruczok tábora?

Keresi, hol légyen ? Nyargal, járton-járkál :
Végre megtanálja — valahol Szathmárnál.

Ott vagyon Rákóczi, Bercsényi is vele,
Esze Tamás, Bóné, Gődény Pál ezere.
Sok szegénylegény gyűl oda mindenfelől,
Tisza két mellékről, Ér és Szamos mellől ;
Ki lovon, ki gyalog, mind oda gyülekszik, —
Kuruczok tábora naponkint növekszik.

Nemesség, vitézlő rendek, hajdúk hada ;
Thököly hivei kik voltak valaha :
Farkasbőrös, deres bajúszu bujdosók ;
Gyöngé iffiacskák, mégis nem utolsók ;
Kényén kelt úrfiak, aranyas fegyverben ;
Holt-szegény jobbágyok, kaszával kezekben, —
Mind vígan sietnek az kurucz táborra . . .

Hitet tésznek ottan fölemelt zászlókra :
»Vérünköt ontatjuk, tagunkot töretjük, —
Rákóczi Ferenczet halálíg követjük !
Halálíg követjük, kemény bosszút állunk,
Tüzzel-vassal járunk, — Bécsig meg sem állunk !«

Német, hogy ezt hallja : valami úgy bántja . . .
S kantárszárát félve Pozsony felé rántja.

Visszafordúl egyszer, visszateként másszor :
 Mindenütt nyomában zúg az kurucz tábor !
 Mintha fűszálok helytt kardszálok kelnének,
 Búzakalászk helytt kópják rengenének . . .

Többször ugyan német ne is tekénts vissza !
 Szegénylegény lova Morva vizét uszsa,
 Jó kurucz vitézek Bécs alatt égetnek, —
 Megadod az árát sok gonosztétednek !

— Hajnal hasadása, had gyülekezése,
 Had gyülekezése, gyorsan érkezése,
 Tiszától Dunára, Dunától Morvára . . .
 Szegény kuruczokat az isten megáldja !

(1879.)

BONCZIDAI NÓTA.*)

(Éneklí egy bujdosó szegénylegény a kuruczvilág után.)

H E J a szép kuruczvilágban
 Volt módunk a harcolásban!
 A labanczczal üstök-vontunk —
 Bonczidánál megharcoltunk.
 Vágtuk, vágtuk, egyre vágtuk;
 Addig vágtuk, a míg láttuk! . .
 Testét raktuk nagy halomba:
 Most is látszik hármás dombja.
 Nagy darab föld ott, a táján,
 Csontjaiktól még fehér:
 Bonczidától Henczidáig
 Ömlött, folyt a német vér.

Hej a jó kuruczvilágban
 Volt módunk a vígadásban!
 Nappal gyóztünk Bonczidánál:
 Ünnepeztük holdvilágnál.

*) Emlékezés az 1703. nov. 10-iki diadalra.

Az volt a táncz, az a nóta! . . .
 Nem mulattam úgy azóta.
 Kivirágzott kedvünk bokra,
 Ajkunk nyíla víg dalokra;
 Égbé harsogott a sípszó,
 Hét országra szólt a tor, —
 Bonczidától Henczidáig
 Ömlött, folyt a drága bor.

Hej a jó kuruczvilágban
 Katonáknak fénykorában! . . .
 — No de elmúlt; óh hogy elmúlt!
 Azért szívem bűnnek indúlt.
 Bujdosik most a katona:
 Rákóczinak édes fia, —
 A ki volt nagy becsületben,
 Dicsőséges víg életben.
 Bonczidától Henczidáig
 Folyt a vér és folyt a bor —
 És hiába! . . . Hajh, mostan már
 Könnyeinknek árja foly.

(1868.)

Meggyalázva, lealázva dölyfös, gógös ellenünk,
 Büszke serge — tönkre verve futja győztes
 [fegyverünk.

Zászlóikból pedig — halom emelkedik
 Itt, a' templom közepén,
 S az ó ágyúiknak — öblei mordulnak
 Győzedelmünk ünnepén.

Fölfuvalkodott vezérok porban kére kegyelmet,
 Szabadságát eldobá, csak életéért esengett . . .
 — Ki mindezt miveléd : im, hála zeng feléd
 Őseink nagy Istene!
 Síp, dob, kürt, harsona rivalgó szózata
 Dicsóséged hirdesse.

Mint örül jó fejedelmünk! . . . legnagyobb
 gyönyört ez ad ;
 Óh Rákóczi! győzedelmünk tán méltóvá tesz reád!
 Egész had néztére — fejedelmi keblére
 Karolja hős vezérünk . . .
 Rákóczi! Bercsényi! . . . hazánk szemefényi :
 Tiétek éltünk, vérünk!

S hirére a diadalnak felvidúl mind az ország —
 S győzedelmünk öröméből hajnallik a szabadság.
 Zsarnokra vész, halál — zord éjnek árnya száll,

Míg fölöttünk a nap kél;
 Miénk a diadal, — zengj hálariadal! . . .
 Közel immár a nagy czél.

Közel immár a szabadság, teljes, édes birtoka,
 Rabbilincset a magyarság nem visel többé soha!
 Vaslánczát letörte, — kardot vert belőle
 S most labanczot ver vele . . .
 Add hát Ég áldásod: aranyszabadságot, —
 Bizony, itt az ideje!*)

(1866.)

*) A Szomolyán és Nádas melletti szorosokban, a Fehér-hegyek közt, 1704 május 27. és 28-án II. Rákóczi Ferenc fejedelem hadai által vívott ütközet, egyike vala a kuruczvilág legfényesebb győzelmeinek. Ritschan császári tábornok serege, hosszú, véres harc után teljesen tönkře tétetett ott, maga a tábornok sebesülve, sok főtisztjével s 400-ad magával elfogatott, 3—4000 emberének holtteste borítá a csatatért, ágyúí, zászlói, táborszerei, málhái mind odavesztek. — A véres csatát gr. Beresényi Miklósnak, Rákóczi főtábornokának személyes vezérlete alatt vívták a kuruczok. Beresényi a diadal örömeire 1704. június 2-án Nagy-Szombátban ünnepléses »Te Deum Laudamus«-t tartatott. Erre vonatkozik a költemény.

BERCSÉNYI INDULÓJA.

AGYU torka dörg ropogva, —
 Meg ne fuss előle!
 Kinek Árpád volt az őse:
 Nem fogja azt a menykő se!...
 Ejhajh, előre, előre!
 Tárogatók szava zeng riadót
 Szemközt a robogó csatavésznek;
 Hallani zajban a bajnoki szót:
 Föl! rajta vitézek!

Magunk, fajunk, hirünk, javunk
 Eltiporva porba;
 Haduristen, égi Fenség
 Meggyalázott az ellenség:
 Hajh! mert — néped leve szolgál.
 S óh Hadur, ezt te nyugodva tűröd?...
 Nem! hisz fölkele bús haragod már;
 Fegyverre magyar! S gyúl harczi tűzők:
 Fellángol az oltár.

Kardot e hon éretted von
 Eltiport szabadság!
 Ősapáink urak voltak,
 Szolgáságba nem hajoltak:
 Nem kell — nekünk sem a rabság!
 Égi szabadság, légy *te* velünk,
 A kik mint pusztán az oroszán,
 Tiszta szabad levegón születünk,
 S nem ver le az orkán.

Jőjjön a vész: lássa, hogy néz
 Ez a nép szemébe!
 Jőjjön, s legvadabb villáma
 Nem sujtand úgy, mint szablyánk a
 Lompos labanczok fejére. —
Rákóczi! szavadra dicső daliák
 Égnek száguldani a csatatüzbe;
 Nyihogva dobognak a harcziparipák...
 Föl! Csapjatok össze!

Hős dandárom rajta, bátran
 Németek hadára!
 Ágyuinknak dőrejében
 Hadúr hangja zúg: *Én népem,*
E nap — zsarnokid halála!

Föl hát seregem, Bercsényi vezet,
 Ré múlt ellen reszkesse hatalmad,
 És folyja be vére a harci teret:
 Vér szúl diadalmat!

S ágyu öble dörg bár döntve —
 Meg ne fuss előle!
 Kinek Árpád volt az őse:
 Nem fogja azt a menykő se! . . .
 Ejhajh, előre, előre!
 S megrendül a föld, mikor egyberobog
 Vad paripáin a büszke kuruczság;
 Még *egy* ily diadal . . . Föl, föl magyarok!
 S megmentve az országot!

(1867.)

A DERVIS-KAPITÁNY*)

I.

ISTEN hozta táboromban
 Páter reverendissime!
 Biz itt sok az eretnek nép...
 Tán téríteni fáradt ide?

Nos, az bajos próba.lészen, —
 Vas a feje a kurucznak,
 Vas a feje, vastag nyaka :
 Inkább törnek, mint hajolnak!

*) Báró Andrassy Miklós, minorita-barát, — Rákóczi ágyuinak első dördüléseire otthagya a czellát s beállott kuruczoknak. Bercsényi ezredessé tette a tüzes barátot, de mivel az a kámzsát, sajátos különczségében, mint katona sem akará levelni: ezért a legnagyobb részben nyakas kálvinistákból álló kurucz katonaság vérig bosszantá őt, s csúfság tárgyává tette; Bercsényi tehát a török-tatár legió ezredesévé nevezé ki a csuklyás pátert. Azoknak aztán mind-egy volt, hűn követték a »dervis- (barát) kapitány«-t.

Thaly világ.

Csak lassan hát a kereszttel
Édes páter, azt tanácslom :
Hogy a kurucz-látogatás
A csuklyának meg ne ártson !

Így Bercsényi ; s felel erre
Páter Miklós a kámzsában :
»Megkövetem gróf uramot,
Más macskám van most a zsákban !

Mert hát, hogy én csuklyát hordok,
S lakom vala kalastromba :
Ne tudnám mi a szabadság ?
Mi a kard, az ágyu, bomba ?

Háború van a hazában,
Küzdötök »*pro Libertate*«, —
Czellámig hatott a dörgés,
S hangja kérdé : Miklós, hát te ? . . .

Megláttam a vörös zászlót,
Lengése úgy hívogatott :
S földhöz csaptam a breviárt,
Ott hagytam a kalastromot.

Kereshetsz már vén gvardián!
 Az ágyuszó idecsala;
 Vezér, én harcolni jöttem, —
 Ennekem is szent a haza!«

»Vivát papom! — Mit, *pap*?... Vivát
Ezeredes-főkapitány!
 Itt a zászlók, ott az ezred,
 S ajándékul pej paripám.«

II.

»Uram, uram, fővezérünk, —
 Háborog az új ezred!«
 »Immár tészek igazságot!«
 Mond Bercsényi, s útnak ered.

Útnak ered, s táborában
 Azon mezzók felé halad,
 Holott páter Andorássy
 Hada nyugszik sátrak alatt.

Nem, nem nyugszik; messziről már
 Zúg a zaj, mint tenger árja,
 Háborognak a vitézek:
 »Nem kell! Ez már mégse járja!«

»Hejh, mi baj vitéz legények?
 Nem győztök tán harczra várni?...
 Mit kívántok? Jó kedvem van,
 Megteszem no, — légyen bármi!«

S csillapúlnak a zajongók,
 Mintha napfény száll a tóra;
 És kilép egy zászlótartó,
 S ott a grófhhoz így szól:

»Tégy velünk vezér akármit —
 S duzzogóra nem lelsz köztünk,
 Küldj az ágyuk nyílt torkába:
 Csak *csúffá* ne tégy, könyörgünk!

Minket, nyalka daliákat
 Egy kámzsás vezessen harczba?...
 Minket büszke kuruczokat?...
 Egész világ kikaczagna!

Szoknya után lovagoljunk?
 — Miklós páter hallja búsan —
 Uram, ezt nem érdemeltük...«
 Zúg az ezred: »Úgy van! Úgy van!«

Szól Bercsényi a baráthoz :

»Nos papom, ez kurucz dolog ;
Kelletlen harczos kezében
Puska nem sül, szablya nem fog...

Jobb engednünk ; látod, itt a
Csuklyának nincs becsülete :
Vesd pokolba !... A kurucznak
Katonás az öltözete.«

»Csak szórkámzsa illet engem,
Harczokban sem vetem le én,
S hogy derék próbát tehessek
Ebben, látom, nincsen remény.

Keménynyakú kurucz hadad
A barátnak nem barátja ;
De valami jut eszembe,
S jó, — Nagyságod általlátja.

A török-tatár csapatnak
Nincs vezére még, úgy látom ;
Annak mindegy: pap, vagy nem pap...«
»Helyes, vitéz kapitányom !

Török-tatár hadainknak
 Légy vezére mátul fogva!«
 — És a jámbor muzulmánok
 Nem fogadták őt morogva.

Mit bánják ők, ha barát is, —
 Csak zsákmányra vigye őket!...
 S hívéségesen együtt járták
 A csatákat, a mezőket.

És a páter a kámzsában
 Kaftános hadát vezette,
 És a páttert a pogány had
 Tűzbe, vészbe hún követte.

Hún követte — úgy szerette,
 Hívta dervis-kapitánynak,
 S évek szálltán és lejártán
 Hiven együtt harcolának.

— Ámde a vén gyárdiánnak
 Nem volt e dolog kedvére:
 »Nicolaus még törökké lesz...
 Domine, ei miserere!«

(1866.)

A KORONCZÓI HARCZMEZŐN.

— 1704. június 13. —

NÓ még virág a partokon,
 Susognak még a lány habok,
 A holdsugáros halmokon
 A szellő is zokog.

Zölden mosolyg a kis sziget
 A fűmilék árnyas hona;
 Madárdaltól zeng a liget —
 Ez élő orgona . . .

De bármilyen nagy a varázs
 Mely e vidéken ömlik el:
 Bús és borús emlékeken
 Borong el a kebel.

Hisz a virág a part felett
 Mártír-hamvakból sarjadott;
 Hisz a patak, mely csörgve foly —
 Könnyektől áradott!

S a halmokon, midőn a hold
 Felhók közül aláragyog:
 Kik *hasztalan* vérzettek el
 Hős lelkek sírnak ott . . .

A zöld szigetnek árnyiban
 Vérrozsás kardok rejlenek,
 Mellyek a harc szikláin: a
 Pánczélokon eltörtének.

És a ligetben, hol csak dal
 Zeng mindenütt, fent és alant:
 Ah, ott minden siró madár
 Egy-egy halálharang!*)

(1856.)

*) 17 éves ifjúkori versem. (Megjelent a »Győri Közlöny« 1857-iki évfolyama 16-ik számában s azután a »Zengő Liget«-cz. gyűjteményemben, 1859.). A harc, melyre vonatkozik, gr. Forgách Simon t. bk. 1704-iki veszített csatája.

A VÉN VADKÖRTEFÁRÓL.

— Néprege. —

HOL a mocsáros Marczal árja
 Medrét gyakran túlcsapva járja —
 Átfolyva zsombékos teren,
 Hol ingó nád, zöld sás terem;
 Hol sárga partok közt a Rába
 Suhogva omlik és karába
 Dől a Marczalnak lassu habja,
 S mint férj és nő együtt folytatja
 A két folyó utát a nagy Dunához.
 Árjok, nevük közös sirjához, —
 Ott áll csatáshirű Koronczó . . .
 Nevét a történet könyvébe
 Fiak vére-, anyák könyjével
 Gyászemlékű nap jegyezé be.

Koronczónál a Rábaparton,
 Egy vén, odvas fa néz a habba,

Törzsét az évek megbarníták :
 De zölden diszlik lombozatja . . .
 E megvénült vadkörtefáról
 Beszél a nép egy bús regét
 Nehéz időkből, a midón zord
 Felhők fedék hazánk egét. —
 Koroncónál miként veszett el
 Rákóczi zendülő hada :
 Susogd el nekünk lombjaiddal
 A gyászregét, vén körtefa !

* * *

A Marczal és a Rába jobb felén
 Feküdt a nyalka kurucz-tábor ;
 Vidám ének, csatás üvöltés
 Hangzott a hősök sátorából . . .
 Itt gyors lovon száguld egy hadnagy,
 Amott kimérten jár az őrszem.
 Egy—kettő—három, — mint az óra
 Ingája . . . Mig ott a mezőben
 Nehéz selyem piros zászlóval
 Birkózik a déleesti szél, —
 Meg-meglendíti lobogóját
 A szálló napnak fényinél . . .

Túlnan a Rábán a labanczok
 S ravasz vezérök sátra áll;
 Gonosz cselet gondolt a vezér —
 S azt végre is hajtatta már.
 Tudván, hogy a magyar vitézek
 A jó borral nem vesznek össze, —
 Sőt hogyha van, vig kedvre gyúlva
 Dús kortyokat liúznak belőle:
 Nagy hordókat töltet meg borral
 — A bort vegyítve álomporral —
 És fölrakatván szekerekre,
 Szállítja a tábortól messze,
 — Mint már előre rendelé —
 Hosszan, lassan, el Győr felé . . .

Látják a nagy boros hordókat
 A szomjazó kurucz vitézek:
 És kard-ki-kard! föl lóra gyorsan!
 A zsákmányért megvini készek.
 Zúgnak sörényes páripáik
 Nyargalván mint a szél, futamva:
 S míg célhoz érnek — a borórzó
 Labancznak már csak híre-hamva . . .
 Be sem várván a támadókat,
 Ott hagyták a bort, — elfutának;

S' nagy vígan a kurucz leventék
Zsákmányt vivén, el-visszaszállnak.

— — — — —

Zöld dombtetőn, a Rába mellett
— Hol a megvénült vadfa áll —
Ott ütték csapra a hordókat,
S ittak; harsány dal hanginál.
A hegedű, sip zöngzetével
Szilaj kurjantás egybeharsog,
A tölt pohár cseng és kihabzik,
A sarkantyú meg összecsattog . . .
A hősök gyűlnek, egyre gyűlnek ;
— Az elsők immár rég kidültek :
Bóditó álom szállva rájok,
Erővel zárul szempillájok ;
Ki csak egy kortyantást ivott is
Az álomporral teli borból :
Fejét lehajtja, lelke kábul —
Meglöpve bűvös, mély álomtól.
Aludni térnek . . . újak jönnek . . .
Majd mind elalszik a sereg . . .
— Hej harczfiak ! Hej jó vitézek,
Riadjatok ! serkenjetek !
Mindhasztalan ; szunnyadnak mélyen,
Merülve álom tengerében ;

A vénült vadfa bús haraggal
 Megrázza zúgó lombjait :
 ›Jön a labancz! Ébredjetek föl! . . . ‹
 — Hiába! . . . Minden szunnyad itt.
 Haszontalan nyerit a jó ló :
 Édes gazdám ébredj, riadj!
 Hiába fúnak harczy kürtöt, —
 Csak alszik egyre még a had.
 Hej, ébren, hogy rohanna mostan,
 Látván az ellent ily közel,
 Villám-lovon, villámló karddal . . .
 De így, — egy hang nélkül vesz el.
 Jött a labanczhad, s kik szunnyadtak :
 Elszunnyadának mindörökre, —
 Síró anyák bús könyje hullván
 Éles kardtól nyitott szivökre.

Piros virág nő a harczytéren,
 Vértől vereslik gyöngé szirma,
 S e hősök keblén nőtt virágot
 A nép: álomvirágnak hívja.

* * *

A dombtetőn, a szőke Rába mellett
 Még most is áll a terebélyes agg fa,

És mint mondják a partlakó halászok :
Ha jó az éjfél rémes pillanatja —
Körüle sarkantyúk pengését
S vig pohárcsengést hallani :
Ott vígadván a sírból fölkel
Kurucz vitézek árnyai . . .

(1859.)

KURUCZ HADNAGY.

AZT KÉRDITEK : ki vagyok én ?
 Igaz magyar fi vagyok én,
 Kurucz névvel nevezetes,
 Nagy nemzetes, híres-neves, —
 A paripám vércse-deres.

Rákóczinak seregében,
 Illosvay ezerében
 Viselek én hadnagyságot,
 Vérrel védem az országot,
 Véle a szép szabadságot. -

Nyalka vagyok, büszke vagyok,
 A két szemém tüzes, ragyog,
 Mint dolmányom gránátgombja,
 Farkasbőröm köves csatja,
 Mikor a nap villogtatja . . .

Ha kipedrem pörge bajszom :
 Belém bódul minden asszony.
 Vagyok ékes, daliás is,
 Tudok udvari szokást is :
 Mert valék én palotás is !

Kék palotás egykor voltam,
 Fejdelemnél udvaroltam :
 De most vagyok délczeg huszár,
 Ki csatáról csatára jár,
 Télen-nyáron táborra száll.

Fodor hajam vállig hagyom ;
 Nyusztmálás a kis kalpagom ;
 Török-bársony a csákója,
 Ezüstrudas a forgója,
 Darutoll a lobogója.

Farkasbőr a kaczagányom,
 Kúruczos kurta dolmányom
 Övig érő, paszomántos,
 A zsinórja végin bojtos,
 Nyakravalóm aranyrojtos.

Vállról függő szép tarsolyom
Skófiommal varrva vagyon,
 Kívül színes — aranyhímes,
 Belül pedig nem is üres:
 Libertással teli s teles.

Pillangós öv ölel által,
 Rajta sallang hármásával;
 Csitteg-csattog pántos kardom,
 Üsttel kivert karabélyom,
 Gyöngyház-rakott pár pistolyom.

Salavárdim vörös skárlát,
 Szattyán-csizmát hordok sárgát,
 Ékesen üst-sarkantyúval, —
 Nótára sívó-rivóval,
 Csillogó ezüstpatkóval.

Paripámon piros kantár:
 Szironyos szij, pityke, boglár.
 Nyergemen lógg czifra lánczon
 Az gerézdes buzogányom, —
Párduczbórbül a csótáron.

Jó lovamra ha felülök :
 Ez világból kirepülök.
 Tánczot ropva — ritka másom,
 Oly negédes a járásom :
 Alig ér a földre lábom . . .

Azt mondani büszkén merem :
 Az igazi kurucz ilyen ;
 A ki nemes, hadban jeles,
 Vitézségről nevezetes,
 Labanczoknak rettenetes !

A ki ámbár nyalka, ékes :
 Mindent az egy hazáért tesz !
 S ha kell : díszét odadobja
 S harczol érte ringybe-rongyba
 Mert az haza legfőbb gondja.

(1866.)

A BIHARI FÖLDVÁR ROMJA.

A LL a földvár sivatag pusztában
Hallgatagon, mogorván, magában;
Árkait nád, sás, bozót benötte,
Ingoványok kerülnek előtte.

Lápok szélén száz virág pompázik,
Piros vértől pirosan virágzik,
S hol hajdan a trombiták harsogtak:
Habsirályok, libuczok sikoltnak.

Fönn a sánczon áll a gém, az árva —
Gyepes dombon, egyedül tanyázva;
Szűk a gödör, tág a domb felette:
Kurucz hadnagy van ott eltemetve.

Kurucz hadnagy, pedig a javából —
 Bóné András kapitány hadából . . .
 Fehér haja vállára lehajlik,
 Álmadozván úgy pihen, úgy alszik.

Jó vitéz volt, próbált vén levente :
 Még az öreg Szuhay nevelte ;
 S hogy az elhullt : Thökölyhez álla ;
 Véle szállván gyilkoló csatákra.

Thököly is kiveszett mellőle,
 Hontalanúl puszta sírba dőlve ;
 De az öreg menydörgős kurucz volt ;
 Háború lett, — Rákóczihoz pártolt !

Érte küzdé utolsó csatáját :
 Mindhalálig védve hún földvárát ;
 Kirohantak . . . »Fiaim, utánam !
 Vén vagyok : ha elveszek, se bánom !«

»Rajta-rajta !« . . . Reng a föld alattok,
 Sortúz dörren, a kard összecsattog ;
 Ősz hadnagynak, ki rohant robogva —
 Ágyúgolyó a fejét lehordta.

Harcz után az ifjú leventék
 Megsiratták, ott el is temették;
 Lelke pedig olvadt a viharba,
 S éjfelenként ott sűvölt, nem alva.

— Odatér a délibáb pihenni:
 S régi harczok képeit lefesti;
 Tündérkeze mit művel: csodálat!
 Fölepíti a bedúlt földvárat...

Tűz reája lobogó zászlókat,
 Ágyúkat is csillogtat, ragyogtat:
 S kiket sírból újra felidézett:
 Állnak ottan dali szép vitézek.

Forgós kalpag, farkasbőr, réz-csákány:
 Minden olyan hún lefestve vásznán...
 De ha a nap lenyugszik: egyszerre
 Eltűnik vár, lobogó, levente.

S ismét csak az árok áll magában:
 Pusztá árok — pusztá vár — pusztában —
 Emlékezet regél csak felőle,
 S alkonyatnak suttogó szellője.

Ám ha borúl bús felhő mogorván,
 S föltámad a zivatar zokogván, —
 Zúg a nádas, bolyhos buzogánya
 Barna fejét haraggal megrázva :

Fölkelnek a zendülő vitézek —
 Lelkők léssen ostora a vésznek . . .
 A nádaszt ők üldözik, zavarják :
 Mint egykor az ellenség csapatját.

Vágtat a szél a sivár sikságon :
 Ők nyargalnak viharparipákon . . .
 Villanást látsz : azt hiszed, cikázott, —
 Pedig csak egy kurucz kard szikrázott !

Másnap aztán, hogy a vész lezuzta :
 Még szomorúbb a nádas, a pusztá ;
 És terén a sivatag fenyérnek :
 Mintha sárga holtak feküdnének . . .

Csak a földvár áll egykép magába' —
 Rajta nem fog az idők járása .
 Száz esztendőök születnek, kimúlnak :
 De árakai csak el nem simúlnak.

(1861.)

THÖKÖLY BITHYNIÁBAN, 1705.

FÚJ A SZÉL, zúg a szél, zúg a tenger habja,
 Iharfa a lombját zizegve hullatja...
 Fönn az égen, távol
 Nagy-Magyarországból
 Éneklő darvaknak költözik csapatja.

Nagy-Magyarországból most kaptam levelet:
 Hogy az én nemzetem engem még emleget:
 S egyre várja, várja —
 Bujdosó szolgája
 Mikor tér honába? a mellyért úgy eped...

Mikor tengeren át szárazon járhatnak,
 Mikor majd a felhők szél ellen szállhatnak:
 Nagy-Magyarországon,
 Patakon, Kézsmárkon,
 Bizony engem előbb ott meg nem láthatnak!

Ha mint a darvaknak volnának szárnyaim :
 Meg sem állanék — csak hazám határain...
 Jaj! de nem szállhatok,
 Földhöz szegzett vagyok,
 Császárnak örei : élő rablánczaim.

Zúgj tenger haragja, zúgjad túl jajomat,
 Fújj csak szél, fújjad szét én nagy bánatomat ;
 Szálljatok fellegek,
 Csillag, hold, keljetek —
 Hintsétek bé fénynyel hervadó arczomat !

S ti jó muzsikásim, kik hún jártok velem
 Bármerre hányja sors én bujdosó fejem :
 Hegedűk húrjain
 Régi harczdalaim
 Harsogtassátok el még egyszer énnekem !

Derűlj, vidűlj, oszolj, én lelkem éjjele :
 Ím már szabadságunk szép napja fölkele ;
 Magam bár ráb vagyok :
 Hazám szabad s. ragyog —
 Dicsó hírével mind a nagy világ tele.

Én szerelmes fiam! ki zászlót emeltél,
 Ki honn apáidnak nyomán hadra keltél,
 Légy áldott, légy áldott!
 Tedd Magyarországot
 Boldoggá... engemet immár azzá tettél.

Én szerelmes fiam! anyád, e nagy lélek,
 Kinek mássa nem volt, kit áldok, míg élek:
 Nyugton szállt sirjába,
 Büszkén nagy fiára:
 Tetteiddel a hír még jókor lépé meg.

Én szerelmes fiam! rab vagyok, s gyenge már,
 Fáradt tagjaimra a sírnak csende vár:
 Lehajtom fejemet,
 Tudván, hogy művemet
 Hazánk szabadságát — kardod bevégzi már.

Ez az én vigaszom, hogy engedé az ég
 Megérnem, nyomomban mily hős keletkezék;
 S hogy e hős magzatom,
 Fiának mondhatom, —
 Rákóczi: e tudat oly sok, több mint elég.

Áldásom hát reád, s áldása anyádnak,
Vedd mintaképül őt; élj a szabadságnak,
S ha majd csaták után
A megmentett hazán
Győztes dandáraid ellent már nem látnak:

Vitesd el testemet imádott földébe,
Tégy márványt, tűzz zászlót nyughelyem
Talán megérdemlem, [fölébe, —
Hogy tudja nemzetem :
Egykor, bús időkben, én is küzdtem érte !!

(1865.)

THÖKÖLY SÍRJA.

AZSIÁBAN, Márvány-tenger mellett,
 Agg platánfák hűvös árnyiban,
 Hova nem hat a hó, napsugár, de
 Illatos szél lengve átsuhan;
 Hol vadméhe száll a vadvirágra,
 S bongva-zsongva lágy kelyéhez ér:
 Tengerzúgás és lombsuttogás közt —
 Ottan alszik a kurucz vezér.

- Sirkövét zöld mohszakál benőtte,
 S hervatag lomb csörgve hull fölé;
 Ám a vándor mégis megtalálja
 Ezt a két szót: »Dux Hungariae.«
 Megtalálja, könnye hull reája
 És busong a régi múltakon;
 Zúg a tenger, hab tolúl, enyészik, —
 Volt és nincs, — ah, mint szegény honom!

— Hajh vezér, e néma sír lakója,
 Bujdosásnak szenvedő fia,
 A ki, mert a honnak élt, a honban
 Nem hagyá a sors meghalnia;
 Hajh vezér, pihenj békén porodban!
 Jobb aludni lenn a föld alatt!
 Hiszen ottan álmadozni még a
 Szent szabadságról is tán — szabad!

A halálban él még a szabadság,
 S te, ki élve érte harczolál,
 S el nem érted: halni kész valál, hogy
 Egyesítsen véle a halál!
 Most szabad vagy, végtelen szabad vagy;
 Álmadoznod mindenről lehet,
 És az álom drága kincs: hatalma
 Felidézi a letűnteket.

Almaidban újra fölkel a hon,
 S szent ügyéért élni-halni kész,
 Almaidban mind kilép a sírból
 A sok régen elhúnyt hű vitéz,
 És előtted harczy rendben állnak,
 Várva míg a harsány kürt riad,
 Dörg az ágyú már parancsszavadra,
 Szél feszíti lobogóidat.

És vezérled a csaták folyását —
 Hol veszély van : megjelenysz legott ;
 Jársz merészen : sistergő golyók közt :
 A vihárnak istene megy ott!...
 És veled jár mindenütt agg bátyád :
 Hú Petróczy, e kemény öreg,
 Büszkesége, szemefénye vagy te,
 Jobban megvéd, mint egy hadsereg!

Álmaidban Dévénytől Brassóig
 Lengetheted lobogóidat,
 Úgy mint élve, egykoron... emlékszel?
 Hah! — az ellen mint reszket, szalad! —
 Álmaidban győzelmes vagy ismét,
 És szabad hon a magyar hona! —
 Munkácson nagy mennyekző ; tiéd a
 Legdicsőbb hölgy : Zrínyi Ilona!

— Álmadozzál óh kurucz vezér, így
 Újra mindazt általélheted
 A mi csak dicső volt életedben,
 S elfelejtet a bús éveket.
 Álmadozzál, ébredést nem vágyva —
 Hogy megnézzed : áll-e még a hon?
 Álmodjál csak... óh mert a mit látnál,
 Sírnod, sírnod kellene azon!

Fejdelem, pihenj békén porodban!
 Jobb aludnod lenn a föld alatt!
 Mig sirodra köny pereg: ne ébredj,
 Addig álmodd ó csatáidat!
 Ám ha egykor hamvadon dics-ének
 Harsogásit véled hallani,
 És sirodnak dőlt márványa mozdúl:
 Szúnjenek meg lelked álmai!

Mert eljő még a szebb kor, midőn majd
Tenhazádban *bízton nyughatol,*^{*)}
 S Ázsiába, hamvad visszahozni,
 Hiv utódok serge vándorol;
 Akkor ébredj, s lásd, hogy nagy nevedre
 Honodnak hány koszorúja van!...
 — Álmadozzál Márvány-tenger mellett,
 Agg platánfák csendes árnyiban!

(1863.)

*) Eljött 1906-ban.

A ZSIBÓI CSATAMEZŐN.

(Emlékezés Rákóczi harcára, 1705. nov. 11-én.)

VÉRTŐL veres a zsbói hegyoldal —
 Rakva is van széltúl-hosszúl sirokkal.
 Harcz-sirokon nyilnak piros virágok :
 Szakasztottam
 Szakasztottam,
 Lehajolva reájok.

Suttogó ér a fák alatt sirdogál,
 Suttogó szél a fák között fujdogál;
 Suttogó lomb csörgve hull a sirokra :
 Énekem is
 Énekem is
 A hősoket siratja !

Nyugosznak a szilaj kurucz daliák,
 Hamvaikon gazdagon nyíl a virág, —
 Koszorúként adja ezt a természet:
 Hogy éltök a
 Hogy éltök a
 Szabagságért enyészett.

Hajh! a világ tettöket rég feledte,
 Kevés a ki elborong még felette;
 De a patak, de a szellő, de a fák
 Őket ma is
 Őket ma is
 Hűségesen siratják.

A természet szolgaságot nem tűrő,
 De, mert szabad: szabadságot becsülő;
 Gondot visel a vitézek sirjára
 Szabadságért
 Szabadságért
 Kik elhulltak — *hiába...*

Halmaikat zöld bársonnyal takarja,
 Sárga arany-skófiummal kivarrja,
 Ékes piros rubintokat tűz rája:

Sárga virág,
 Piros virág
 A bársony-gyep czifrája.

Álmaikat édesíteni lombokat,
 Lanyha szellőt, patakhobot süsogtat...
 S megsűgja a lant fiának felőlök :
 »Itt zenegj dalt
 Itt zenegj dalt —
 Itt nyugósznak a hősök!«

Bolygásimban engem is egy szent érzet.
 Bajnok ősök! sirotokhoz vezérlett :
 Hogy mint a lomb, mint a szellő, a patak,
 Ajkaim is
 Ajkaim is
 Rólatok dalt mondjanak.

S hogy tűzzek a kebelemre virágot
 A mely a ti porotokból csirázott,
 S úgy teremtem a szabadságdalokat...
 Ez a virág
 Ez a virág
 Sűgja nekem azokat!

S így dalaim szivetekből fakadva,
Érzeményit zengik vissza zokogva, —
Felsírván, hogy az eget is meghassák :
Szent Uristen,
Szent Uristen —
Hova lett a szabadság!...

(1862.)

TROMBITASZÓ HARSAN...

(1707.)

TROMBITASZÓ harsan, dob perreg,
 Masirolnak fényes seregek,
 Olyan a kurucz had, galambom:
 Mintha csillag járna csoporton.

Nehéz selyem zászló, aranyos:
 Emelintné a szél, de bajos,
 Próbálgatja: hogy tán bir vele...
 Jön alatta Bottyán ezere.

Ki-kiválik egy-egy szép vitéz —
 Jaj ne nézz rá kis lány, megigéz;
 Villám kardja, villám a szeme;
 Had s leány nem állhat ellene!

Kék dolmányban, fejér nadrágban,
Csattos párduczbőr a nyakában,
Nyestkalpagján forgós kerecsen,
Lejt alatta szép ló, szerecsen.

Bóvön kijárt ennek abrakja,
Aranyos, czafrangos sabrakja.
Szironyos, bogláros kantárja,
Üst a kengyel, üst a zablája.

Sárga csizma, sárga sarkantyú,
Drágaköves a kard s fogantyú,
Pantallérján fénylik skófiom...
Héj, a kurucz, rózsám, be finom!

Mikor végigvágat az utcán:
Párduczbőre visszalobogván,
Karabélya csillog a napban —
Be sok leány áll az ablakban!

Mikor lovát nyalkán ugratja:
Jaj a szívem majd kiugratja!...
Bár leszállna fényes nyergéből,
Megcsókolna kényes kedvéből!

— Vonjad már a nótát hegedős,
 De ne légyen hangja epedős;
 Török-sipos vígan zengessed,
 Te czimbalmos czifrán pengessed!

Ott kinn nyerít már a paripa:
 Itt benn vígad a szép dalia,
 Negédesen járja igazán —
 Mint ha szélben leng a tulipán...

Sarkantyúja cseng-zeng; sirva szól;
 Magát, lovát rózsám tartsad jól,
 A lovának arany-abrakot,
 Gazdájának kláris-ajkadot.

Édes szülém mind csak azt mondja:
 Lyányom, lyányom, vigyázz magadra!
 Édes anyám, jaj, megbocsásson, —
 Sok szabad ily kuruczvilágon!...

(1864.)

HARANGOD MEZEJÉN.

HARANGOD mezején hideg szél fújdogál,
 A Hernád, a Takta szomorún folydogál;
 Fákról a lomb pereg — sóhajtoz a berek ...
Hej, lessz-e még jobb világ?!

Deret sir a mező, könnyez a fű szála,
 Búsan néz le a Bükk Harangod síkjára,
 Néz kéklő ormival ... Semmi hang, semmi zaj
 Nem veri föl a csendet.

Hogy fordul a világ! — Régen, sok év előtt
 Mily hadzaj, mily sürgés lépé el e mezőt!
 Nyerítő paripa, — rivalgó trombita,
 Doboknak dobbanása ...

Ha nyomva volt a hit, vészben a szabadság :
 E téren gyűlt össze az igaz magyarság ;
 Kik fegyvert foghattak — felcsaptak kurucznak :
 Szabadság bajnokának.

— Ím, jő a hajdúság ; sűrű, nagy csapatja
 Bocskay zászlóját fennen lobogtatja ;
 Régi hős vezérok — lelke szállt beléjük :
 Gyózni vagy hálni készek.

Büszkén ül a nemes délczeg paripáján,
 Büszkén néz elvégig daliás dandárán :
 Nyalka szép huszárok — farkas-kaczagányjok
 Meg-meglibben a szélben . . .

Harangod mezején tarkállik a tábor,
 Közepén zászlósan fejedelmi sátor ;
 Körüle harcrendben — a rettenthetetlen
 Palótások tanyáztván.

Előtte tábori indulók harsognak :
 Bús, mégis buzdító hangjai harcoknak ;
 Rákóczi dalára — Bercsényi nótája
 Süvöltve, sirva zendül.

Fejdelem sátrában ülnek a vezérek,
 Foly a tanácskozás. Egyszerre kilépnek, —
 S ki-ki paripára! — Lesi már dandára
 Az érkező parancsot.

S im, sürgés, zaj támad; emez lát sátrához,
 Hogy hamar lebontsa; ott amaz kantároz;
 Itt zászlót emelnek, — ott készülőt vernek,
 Futár fut erre s arra.

Nossza huszár, lóra! Hajdú indulóra!
 Sort állj! Csatarendbe! Figyelj a dobszóra!
 Karabélylyal elő! — Kardot ki! Egy, kettő...
 A jobbszárnnyal előre!

S hármás ágyúszóra, harsogó nótára
 Megindúl a sereg bátran a csatára;
 Zászlójuk oly szépen — ragyog a napfényben
 E szent szóval: »Szabadság!«

Vitézitől a nép könnyezve vesz búcsút:
 Táborjárásokat legyen győzelmi út!
 S szellők, fák, part, puszták — utánok sóhajtják:
 Légyen győzedelmi út!...

— Régen volt, rég elmúlt, rég elfődé a föld.
 A síkság oly üres, a szél búsan süvölt . . .
 Nincs hadzaj, nincs tábor . . . Hová lón a bátor
 Kurucz had? — szólj *Harangod!*

Dérkönnyel a mező tán őket siratja?
 Talán a szilaj szél hamvaikat hajtja
 Avaron, útfélen, — fakó por képében,
 Országvilágon által? . . .

Merengve nézek szét a sik Harangodon,
 S a kurucz időkről, harczokról álmodom,
 És zengek régi dalt — és lelkem felsóhajt:
 »Hajh Rákóczi, Bercsényi . . .!«

— Harangod mezején hideg szél fújdogál,
 A Hernád, a Takta szomorún folydogál;
 Fákról a lomb pereg, — sóhajtoz a berek:
 Hej, lessz-e még jobb világ?!

(1862.)

A KURUCZOK FARSANGI TÁNCZA, 1708.

KURUCZVILÁG: vig világ,
 Távol a szomorúság.
 Éjjel-nappal egyre-másra
 Szól a nóta Sümegvárba':
 Ottan magát sipoltatja
 Eszterházy Antal,
 Délczeg tánczát ropja, rakja
 Nyalka kurucz-haddal.
 Rajta pajtás! . . . fordul, dobban . . .
 Járjad, járjad még vigabban!

Tároगतó-sip sikolt,
 Kurucz kurjant, felrikolt, —
 Csillog-villog pantallérja,
 Cseng a sarkantyú taréjja,

Nyuszt-kalpagján rengedez a
 Sas-, kerecsenforgó ;
 Könnyen szökken, mint a sugár,
 Perdül, mint az orsó . . .
 Járjad, járjad hajnalig hát —
 Ne kiméld a sárga csizmát!

Héjh, be gyöngy az életünk :
 Múlatunk és szeretünk !
 Zala bora a kupába' :
 Karjainkban Zala lyánya . . .
 Amazt hajtsd ki mind fenéig,
 Emezt öleld, csókold,
 S ha a tánczot végig-járod,
 Mondjad újra : *hogyan volt ?!*
 Zalai lyány úgy aprózza,
 Mint ha szélben ing a rózsa . . .

Nyalka kurucz katona
 Délczegen lejt, mint lova ;
 Ám a hajdú perdül, lebben —
 Éppen mint az ütközetben !
 Katonának táncza kényes,
 A hajdúé fürge ;
 Az kevély mint páva, emez
 Ugrik, mint az ürge.

Ez bohókás, az negédes,
Mind a kettő jaj be édes!

És zeng és reng a terem,
Kong a boltiv öble fenn . . .
Elül tánczol Eszterházy :
Nem lehet már szebben járni !
Ott Andrassy lejt, emitt meg
Kisfaludy László,
Közbül lendül Balogh Ádám —
Mint hadban a zászló.
Hát Ghylányi, hát Csajághy,
Sándor László, Török, Csáky!

És Somogyi, Révay . . .
Ki gyózné elmondani !
Kard, karabély függ a szegen :
Gondunk csak a tánczra legyen !
— Stiriában, Mura mellett
Táboroz a horvát ;
Pálffy hozza ránk a ráczot,
Prayner meg a morvát . . .
Hajrá! . . . vészre hogy viradnánk ;
Jól vigyáz ott Bottyán apánk !

Mig a hős agg vív, csatáz :
Föl a kancsót ! tánczra táncz !

Mikor Bottyán áll őrt: fényen
 Múlathattok valamenyjen!
 Múlathat a többi kurucz...
 — Ámde Soprony tája?
 Semmi baj! be van szorítva
 A labancz a várba;
 Vész onnan magyart nem éri:
 Jól vigyáz ott Bezerédy!

Kuruczvilág, vig világ:
 Igaz magyar mennyország!
 Máriánk: Zrínyi Ilona,
 Magyarország nagy-asszonya;
 Megváltónk: Rákóczi; Péter
 Apostol: Bercsényi...
 Hol ily szentek vezérelnek —
 Mit aggódni, félni?!
 Ideje van vigadásnak,
 A busúlást hagyjuk másnak!

Hogyha kell, a kard peng:
 Most a sipok zengenek.
 Lángbor habzik a pohárban,
 Szól a nóta Sümegvárban;
 Ottan magát sipoltatja
 Eszterházy Antal.

Deli tánczát, ropja, rakja
Nyalka kurucz-haddal,
Rajta pajtás! . . . robban, dobban . . .
Járjad, járjad szakadatlan!

(1865.)

A GÖRGÉNYI RÓZSA.

VAN nekem egy kedves kis virágom,
Kebelemen ápolom, dajkálom.
Tán lány adta szívemért cserébe' ?
Szentebb annál : szabadság emléke !

— Erdélyben a havasok tövében
Áll egy várrom, örökké szent nékem :
Mert vala ez a kuruczvilágba'
Szabadságnak leghívebb bástyája.

Jártam én e tört romok szegélyén,
Hol a hősök vittak, a várt védvén ;
Hol az ellent rontották, rettenték —
Rettenthetlen, ronthatlan leventék.

Nyoma sincs már a torony fokának,
 Hol zászlóid büszkén lobogának
 Óh Rákóczi! szabadság vezére, —
 Repkény kúszik omladó kövére.

Bészakadt a boltozat, a bástya, —
 Földhalom van temetve reája;
 E földhalom a kemény fal sirja:
 Ó dicsőség vérrel van rá írva.

Hejh, mert ott a kövek közt el-végig
 Sok széjjeltört koponya fejezlik!
 Mind labanczfő, ráismersz a jelre:
 Buzdogánnyal van az mind beverve!

Buzdogányos jó kurucz vitézek —
 Sirotokból újra felidézlek!
 S látlak vini, harcolni, csatázni,
 Hósi harcz közt hósi vértől ázni.

Buzdogányos jó kurucz vitézek —
 Hol van a ti győzhetlen vezértek?
 Ráthoni, hol, a jóknak legjobbjá? . . .
 — Búnk beszéljen: itt van a sírdombja!

Kétszer úztük szét az ostromlókát,
 Harmadszor is jött új támadó had
 Nagy sereggel zúdulván a várra, —
 Visszavertük . . . Ráthonyink az ára!

Bástya romban; fal, torony lelőve;
 Lópor robban, bolt szakad merőbe' . . .
 Hova lesztek hősök e romvárban?
 »Él Rákóczi még Magyarorszáiban!«

Sötét éjjel rohannak előre,
 Fut az ellen ki nyakra, ki főre;
 Át a völgyön jó kurucz, világlik . . .
 Át a bérczen, és el a Tiszáig!

Pusztá a vár reggel; s mind azóta
 Pusztá máig, másfél század óta.
 Romjaira, — sok évek leteltek —
 Most már roskadt kápolnát emeltek.

Leborúltam e kis kápolnában,
 Erdély e legszentebb templomában,
 S kértem Istent elhagyott hazámért:
 Szüntesse meg a csapást, mit rá mért!

S még egyszer szétekinték a váron
 Réávetvén búcsúpillantásom ; —
 Romja fölött cserbokor zöldellő,
 Cserbokorban suttogott a szellő.

Rózsa is nyílt ott a romközépen,
 Leszakasztám, s odatüztem szépen
 Keblemre a kis piros virágot :
 Ráthonyinak szívéből csirázott !

Most is megvan kedves rózsaszálom, —
 S hervadt bár : hűn ápolom, dajkálom.
 Nem lány adta szívemért cserébe,
 Szentebb annál : szabadság emléke !

(1860.)

A KÖLESDI HARCZRÓL.

— 1708. september 2. —

A KÖLESDI szép sik mezőt
Ezer virág koszorúzza, illatozza ;
A kölesdi szép sik mező
Balogh Ádám dicsőségét virágozza,

Fel van irva ott mindegyik
Kis fűszálra, vadvirágra, violára :
Balogh Ádám a szabadság,
A magyarság diadalmas daliája !

E virágok, e fűszálak
Ellen-vérből fakadoztak, sarjadoztak :
Kiket Béri Balogh Ádám
Leventéi levagdostak, lecsapdoztak.

Hajh! kuruczság hős vezére,
 Hajh! szabadság vértanúja Balogh É. dám!
 Mikor itten harcokra rontál
 Mintha kardod villogását most is látnám!

Dandárát hadoszlopokba
 Itt osztotta, állítá föl, rendelé el;
 Minden ezred egy-egy fölleg —
 Fegyverének felvillámló menykövével.

Aranyozott selyemzászlók
 Fölemelve úgy ragyognak, úgy lobognak;
 Tárogató, trombitaszó
 Hangira a harcparipák toporognak.

A lovas már alig bírja
 Tartani a kantárszárat balkezevel;
 Jobbjában reng fent aczélja, —
 Súlyomszárnya, kaczagánya küzd a széllel.

Melle dolmányát dagasztja;
 Karabélyá a nyakában csitteg-csattog;
 Dübörög a lovak lába,
 Ingoványos rét lapálya reng alattok

— Dobban a föld: Balogh Ádám
 Vágtat, íme, pej paripán, vont aczéllal;
 Hósi mellén harczol a nap
 Boglárokkal, skófiomos pantallérral.

Szép aranyos kardhüvelye,
 Forgójának drágaköve villámot hány;
 Vállain leng párduczbőre,
 Nagy sastolla mint vitorla ringadozván

S trombitáit megfuvatja,
 És vezényel — tűzzel, hévvel: »Rajta-rajta!
 Bent az ellen a hazában
 Magyarok szent Istene, vigy diadalra!«

Dob megperdül, ágyú dördül, —
 Rabló ráczra vészt okádva kormos öble;
 Fegyver roppan, — füstben, porban
 Vág előre a kurucz had dübörögve

— A többit mondjátok el, ti
 E mezón nőtt bokrok, fűvek, fák, virágok:
 Hisz ti mind a győzelemmel
 Tönkre vert vad ellen sirján sarjadátok!

Országdúló rác- s labanczból
 Alig jutott, alig fütött hirtívónek ;
 Magyar várak ormairól
 A diadal öröme régebb lőnek.

És azóta elvihartzott,
 Elzajongott hosszú, kínos másfél század,
 S immáron, mártír-halált halt
 Balogh Ádám hamvai régebb szétomlának.

Ámde a kölesdi sikot
 Ma is virág koszorúzza, illatozza :
 A kölesdi csatamező
 Balogh Ádám híret-nevét virágozza !

Fel van írva ott minden szál
 Véren termett füre, fára, friss virágra :
Balogh Ádám diadalmas !
 — Hív utód, ha arra tévedsz, gondoldj rája !

(1869.)

BEZERÉDY, BALOGH ÁDÁM.

(Románcz.)

I.

BEZERÉDY, Balogh Ádám
 Két híres főkapitány:
 Gyakran úzték a labanczot
 Ezüstpatkós paripán.

Ezüstpatkó — aranyforgó,
 Jó aczél és hiv. sereg . . .
 Bezerédy, Balogh Ádám
 Tűzbe-vészbe mentenek.

Diadalmas zászlaikról
 Sok bevett sáncz romja szól;
 Hol csatáztak, merre jártak? . . .
 Grécz is, Bécs is tudja jól!

S tudja Heister, tudja Pálffy,
 Rabutin és Rabbata —
 Kiket ez a két kurucz hős
 Annyiszor megfuttata.

II.

Bezerédy, Balogh Ádám
 Két híres főkapitány:
 Mindeniknek hóhérpallos
 Villant át kemény nyakán.

Bezerédyt árulásban
 Önnön népe hogy kapá:
 Az árulót lefejezte, —
 Bár a *hőst* megsiratá.

Baloghot nehéz tusában
 Rácz, labancz hogy elfogá:
 A hazáért s jó uráért
 Ment a hóhérbárd alá.

Bezerédy, Balogh Ádám
 Két híres főkapitány:
 Sokszor úzték a labanczot
 Ezüstpatkós paripán.

Balogh Ádám sírja felett
Dús a virág, a fű zöld :
Bezerédy puszta sírján
Virágot nem hajt a föld.

(1866.)

KÉT NÉVNAP.

I.

Leopold napja.

— 1704. nov. 15. —

JÓ VITÉZIM! holnapután
 Leopold-nap leszén :
 Ó Felségét üdvözölni
 Legyetek hát készen!

E jó császár nemzetünket
 Mindig úgy szerette :
 A csupa nagy szeretetből,
 Csakhogy — meg nem ette!

S mily kegyelmes volt irántunk! . . .
 De, kár a sók szóért ;
 Ki nem tudja : kérdezze az
Eperjesi hóhért!

Elég az hozzá, hogy minket
 Gyakran megtisztelt ő :
 Névnepján a kölcsönt néki
 Visszaadni illó.

Föl tehát most Bécs alá! Föl
 Tisztességet tenni!
 — Névnepot csapunk, a millyet
 Nem csapott még senki!

Így beszéle jó hadához
 Kuruczok vezére, —
 S Bécs alatt terem a császár
 Neve estvéjére.

Ám eléje labancz sereg
 Jó a hidon által . . .
 „Üdvözöljük Ó Felségét
 Hangos riadással!”

S nagyot riad a kurucz had :
 „Rajta magyar, rajta!”
 — Vén Leopold a várfokról
 Ínreszketve hallja.

S rajta rontnak a labanczon
 Károlyi vitézi . . .
 — Vén Leopold futó hadát
 Könnyes szemmel nézi.

Harcz után, hogy a névestén
 Zene is szóljon, — hát
 Ráfújja a kurucz banda
 A Rákóczi-nótát!

Éj borúl. »Homály nem illik
 Fényes ünnepélyhez :
 Világítsunk ! Tisztelgésünk
 Így még diszesbbé lesz.«

S ünnepélyes világítást
 Rendez a kurucz had :
 Környös-környúl falu, város
 Egyremásra gyüllad . . .

Vörös fényben ég az égbolt,
 A Szent-István tőrnya ;
 Zaj, sirás, jaj . . . Tíz-husz helység
 Hamvad, omlik porba.

— Hajnal tájban kuruczokat
 Üdvölvöldözésre
 Állítják a laxenburgi
 Palota elébe.

»Tüzelj!« — És száz karabély dörg,
 Száz ablak becsörren,
 Száz golyó süvöltve dül a
 Fényes tróntermekben.

Leopold Bécs falai közt
 Dühtől sápad, reszket . . .
 Így lőtt salvét a császárnak
 Az Ocskay-ezred!

Végre, hogy a híres-neves
 Névnep-ünnepélyen
 Ősi pogány szokás szerint
 Áldozat is légyen;

S a király tiszteletére
 Királyi vad essék:
 Ő Felsége párduczait
 Rendre leöldösték.

Bőrcikből csótár készült,
 S ekkép felezifrázva
 Száguldoznak Bécs alatt, — hogy
 Leopold hadd lássa!

Gógje ennek nem türhet meg
 Ennyi lealázást:
 Teste fonnyad, sárgul, roskad,
 Érez halál-fázást . . .

Mignem pihenni megy ő is
 A többiek mellé;
Utolsó névnapja volt ez, —
 Megholt; úgy érdemlé.*)

*) »A kuruczok Leopoldus napján Bécs tájékát rútol
 égetik, és a császári kertben idegen vadakat megölnék.«
(Spangár krónikája.) — »Károlyi Schwechatig följűtt . . . né-
 mellyek közülök Nájgebájig följűvén, a vadakat megölték,
 azon pantherákat is, a kikkel ő Felsége nyulászni szokott.
 Be nagy gorombaság!« *(Gr. Pálffy Miklós.)*

II.

Ferencz napja. *)

— 1708. okt. 4. —

Reszket a fákon — a lomb az ágon,
 Zúg, bömböl az erdő;
 De ez nem szélben, — s a falevélt sem
 Reszketteti szellő:
 Ágyúknak morgása — a mi ezt megrázza
 S a vadonban visszazeng;
 Lövik Érsek-Újvárt — hogy belé az elzárt
 Nyitra és Vág sikja reng.

Dörg a petárda — omlík a varra
 Izzó teke, gránát;
 Tüzakna, bomba — dönti halomba
 Tornyát, palotáját.

*) »A császár népe Szent-Mihály havának 21-ik napján megszállja Érsek-Ujvárt és ugyan Szent-Mihály napjától fogva tizednapig éjjel-nappal ostromolja bombákkal, 3050 tüzes golyóbist bocsátván abba. Seraphicus Szent-Ferencz napján (okt. 4.) a várbéliek nagy örömet indítanak Rákóczi Ferencz neve jeles napja kedvéért És minekutána ott sok német veszett volna, — Mindszent havának 12-ik napján Generál Haister Érsek-Újvár alól elmegyen«. (Spangár András krónikája, az 1708-ik évnél.)

A kurucz a várban — van végszorúltságban,
 Taraczkja mélyen hallgat :
 Elfogyott a szere — csüggedt az embere . . .
 Hidd csak jámbor labancz had!

Elhiszi, s várja — mikor leng már a
 Fokon fehér zászló ?
 Még *egy* nap, mondja, — s bizonynyal zong a
 Feladási dobszó! . . .
 Az *egy nap* csak éltel, — de nagy nap virad fel
 A várnak új reggelén :
 Nevednek nagy napja — hazánk áldott atyja
 Oh *Rákóczi* fejdelem!

Nincs szere fogyva — az ágyúk gyomra
 Megpukkan a portól,
 A had nem csüggedt — vig zene mellett
 Dali tánczban tombol.
 S a nagy név díszére — örömnünpére
 Zászló leng falon, fokon :
 Szép vörös lobogó . . . s dal zendül, harsogó,
 Fenn a bástyaormokon.

Fenn, hol a büszke — kurucz had lelke,
 Java, fénye, bátra,
 Golyó süvölt bár, — toroz, tobort jár,
 Német bosszujára . . .

S magyarok vezére — kelyhet fog kezébe
 S telt hangja messzeárad,
 Hadd hallja ellene : „Magyarok Istene,
 Rákóczit éltesd, áldjad !“

»Te pedig német, — hogy győzhess : néped
 Vidd el más országra ;
 Javadra, hidd el ! — oly földre vidd el :
 Hol az ellen — *gyáva !*«
 S harangok kondúlnak — mozsárok mordúlnak,
 Meg nem szünnén szólani ;
 Földet ráz zúgásuk, — bömbölnek az ágyuk :
 A harcz oroszlánai

»Nincs fogytán kedv s por, — jobb nekünk ekkor
 A míg lehet — menni ;
 Még ő hánt gúnnyal Kemény kurucz faj
 Nem árt ennek semmi !«
 Így Heister, s éjjelre — indul, utra kelve
 Bágyadt, levert hadával.
 Föl kurucz, utána ! — Üss hamar rája !
 Úzzed a Vágon által !

Ágyúja sárban — reked mocsárban :
 Kuruczoknak zsákmány ;
 Labancza verve — megtizedelve
 Viszi félszét hátán.

.... Ily nagy díszl tevének — Rákóczi nevének
Az újvári vitézek ;
Névnapiját ily zajjal — fényes diadallal,
Örök hírrel ülék meg.

(1867.)

BOTTYÁN TÁBORNOK SÍRKÖVÉRE.

(† 1709. szept. 26.)

ÉLT A HONÉRT, hon ügyét vérrel védé vala
váltig ;

Meghalt, s holta után porba dül a honi ügy . . .

Mégis — *boldog e hős!* Még ő sirjába
reményt vitt

S nem láthatta : a harc vége minő szomorú.

Boldog e hős, — legalább nem húnyt el a
számkivetésben!

Egykor a hont őrzé, most a hon őrzi porát.

(1869.)

TRENCSÉNY, ZSIBÓ, KORONCZÓ.

(Egy igaz kurucz vitéz éneke az ecsédi táborban, 1710-iki januárban, néhány nappal a romhányi harc előtt.)

TRENCSÉNY, Zsibó, Koronczó, —
 Be szomorú három szó!
 Szomoru szó igazszívű magyarnak:
 Mikor hallja — a könnyei szakadnak.

Hej Rákóczi, Bercsényi,
 Lehet-e még remélni?
 Fog-e zászlónk inég lobogni szabadon,
 Morvától le Moldváig, mint egykoron?

Fölvirad-e még az ránk,
 Mit Ónodon akaránk?
 Lessz-e még új Győrvár, Kölesd, Szomolyán?
 Csattog-e még kurucz kard Bécs kapuján?

Meddig leszünk bezárva
 Újvár, Lócse várába?
 Régi átok meddig üldöz, meddig tart,
 Meddig veri még az Isten a magyart?!

Bezerédy, Ocskay,
 — Egykor jóknak jobbjai —
 Hont árultak; méltán lelték vesztöket . . .
 De akadhat, ki bevégzi kezdtöket!

Süllyedünk, s az a szégyen,
 Nemcsak számban: *hívségben*.
 Régi harczvágy, tűz, kitartás hova lett?!
 Csüggedés, bú szállta meg a sziveket . . .

Fejedelmünk, vezérünk:
 Lehet-e még remélnünk?
 Vagy elvérzünk, elenyészünk hiába, —
 S rab lesz újra a magyarnak hazája.

— Ejh! mi a kőt búsulunk,
 Földerül még hajnalunk!
 Ne keseregj atyámfia, kurucz faj:
 Több veszett el Koronczónál, — mégse baj!

Míg mi élünk : hű s vitéz
Van, ki harczra szállni kész!
Bontsátok ki azt a vörös lobogót, —
Megadhat még az Uristen minden jót!

Míg Rákóczi vezérel:
Előre, nagy nevével!
Labanczok, már készítsetek koporsót:
Visszaadjuk Trenesényt, Zsibót, Koronczót!

(1867.)

HEJH EGRIEK, ÚJVÁRIAK!

— 1710 végén. —

H E J H, E G R I E K, ú j v á r i a k —
 P á r d u c z b ó r ō s k u r u c z s z i a k !
 P á r d u c z b ó r a n y a k a t o k b a n ,
 S z é l e s s z a b l y a m a r k o t o k b a n .

S e b e s , t ű z e s p a r i p á k o n
 S z é j j e l j á r t o k h é t o r s z á g o n ,
 R a g a d o z v a H e j h k u r u c z o k !
 V a g y t o k i g a z i p á r d u c z o k .

V é r e n g e z ő k , s z á g u l d o z ő k :
 B o s s z ú á l l á s t s z o m j ú h o z ő k ;
 M e r é s z e n , n i a j d l e s b e n j á r ó k ,
 G y o r s a n , s e b t e n , m i n t a r á r ó k .

Rajt ereszt az egri bástya :
 S zúgva, zöngve, nagy falkába'
 Bérczen-völgyön átrepülnek —
 Újvárban pihenni ülnek.

Rajt ereszt újvári bástya :
 S zúgva, zöngve, nagy falkába'
 Szállnak s csapnak bé Morvában,
 Forranak Austriában. —

Sűrű foltban : vad darázsok ;
 Van is szörnyű pusztulások
 Kikre e szürös raj zúdul —
 Ments meg Isten ily boszútul !

A kit érnek fullánkjaik :
 Szál-kópjaik, szál-kardjaik,
 Jó éjszakát a szegénynek —
 Nyugodalmat a lelkének !

Jól isméri Morva tája,
 Grécz környéke, Bécs hóstátja
 Pusztító darázsrajokat —
 Ragadozó kuruczokat !

S ha Újvárba visszamennek :
Nyért prédával büszkélkednek ;
Járnak nyalkán, nagy csattosan,
Gyöngyösen és arányosan.

Köves forgó süvegeken,
Ezüst-gombsor mentéjeken,
Vállokon nagy aranylánczon
Pettyes párducz bőre tánczol. . . .

Így nyargalnak, csak úgy ragyog,
Csak úgy lobog ; nyerit lovok
Ha meglátja Eger várát, —
Odaviszi a gazdáját.

Ott kap finom abrakokat,
Gazdája bort, lágy csókokat
Egri piros menyecskéktől
Hejh ! — kuruczok veszedelmétől !

Mert a sok jó : gazdag préda,
A tüzes bor, a sok czéda
— Korszó kútra addig jára —
Csak megártott utóljára.

Addig-addig ragadoztunk :
 Mindenünkből kipusztultunk ;
 Addig ittunk, menyecskéztünk :
 Mégnyomott az ellenségünk !

Addig jártunk Bécs aljára :
 Szorúltunk lengyel határra ;
 Kevély fejünk búra hajlék,
 Czifraságunk elrongyollék.

Rákóczira, Beresényire
 Nem hajtánk szép intésire :
 Azért Isten megbüntete —
 Némettel és döggel *) vere.

De ad talám még olly időt
 Mint valaha, mint azelőtt !
 Megsegíti még fiait,
 Hajh ! bujdosó magyarjait.

(1871.)

*) Az országot, helyőrségeket és táborokat kipusztított
 1710—11-iki rettenetes *pestis*.

BÉRI BALOGH ÁDÁM.

(1710—1711.)

HAJH! beborúlt csillaga magyarnak ;
Győzedelmes napjaink hol vannak?
Mebúsúlva csak siratjuk őket . . .
Szánó Isten, szánd a csüggedőket !

Sopronyban a német bizton fészkel,
Bécs alatt egy szál haja sem vész el,
Drága földén szép túl a Duának
Rabló ráczok kóborolva járnak.

Kőszeg már nem a kurucz tanyája,
Szombathelyt sem harsog vig danája ;
Csobáncz nem veszt Rabutin népében,
Csesznek alatt sem hörög vérében.

Devecserben, vázsonykői várban
 Tárogató nem rikolt vidáman ;
 Palotán nem hajdu tart őrseget . . .
 S hejh Sümegvár, szép hired mivé lett !

Pápa, Veszprém, Simontornya, Földvár --
 Németeknek lón oltalmok immár ;
 Fegyverünket a labancz nem féli . . .
 Meghalt Bottyán, oda Bezerédy !

»Élek még én, Béri Balogh Ádám,
 S árva fejem áldozatra szánám !«
 „Fiam, fiam, legjobbuk vitézem,
 Kár teérted ; veszted sirva nézem.”

»Uram, uram, fejedelmem, vezérem ;
 Hazám vesztét én is sirva nézem ;
 De ha tán elfordul a hon veszte —
 Hú vitézed nincs hiába vesztve !«

És megindul Béri Balogh Ádám
 Kompokon át a nagy Duna hátán,
 Dombokon át a nagy Vértés utján —
 Merre egykor győzve járva Bottyán.

Vértesekből fordul a Bakonynak,
 A Bakonyból fényes Balatonnak,
 Balatontúl Pápa mezejére,
 Kemenestől Soprony elejére.

Bíztatná a szíve-vesztett népet :
 Keljetek föl, elvesz még a német! . . .
 Csüggédtt nép csak azt feleli néki :
Meghall Bottlyán, oda Bezerédy!

Ám azért ő egyremást csatázik,
 Tíz felé csap, surran, sújt, cikázik ;
 S kis csapatja hosszú harcok által
 Ritkul, mint lomb viharok jártával.

És a hév nyár hideg ősze válik, —
 Balogh Ádám hasztalan csatázik.
 Zala füve, Bakony berke sárga . . .
 Hervadoz a szabadság virága.

Dúl a pestis ; oda Érsek-Újvár . . .
 A felföldön mit keressünk immár ?!
 Oszlik a had, bomlik engedelme ;
 Sok kislelkü szív kétségbe csve . . .

»Balogh Ádám, én jeles vitézem,
 Veszedelmed szívszorongva nézem;
 Már tovább ne víjj, — ugy is hiába . . .
 Vesd magad a Duna más partjára!«

Fejdelemnek ím e levelére
 Megindula kuruczok vezére,
 Megindula Béri Balogh Ádám,
 Bakonyságból szálla Tolna táján.

A Dunához, nagy Dunához ér el,
 S Szegzárd mellett, ködös, őszi éjjel
 Rácz, labancz had zúdul táborára, —
 Föl kurucz, föl a haláltusára!

S kis csapatja ott egy lábíg elhull
 Avvagy esnek sebbel rakva foglyul!
 Foglyul esik maga is, ámbátor
 Kardja villám, s Balogh Ádám bátor.

Átkozott a fakó lónak lába
 Melly alatta lerogyott vittába;
 Ló lenyomta, ráczok elboríták,
 Vaskezeit vasakba szoríták.

S mély börtönben, fenn Budán a várban
 Balogh Ádám búsult haragjában
 Meg-megrázza rettentő rablánczát,
 Szabad kezét melybe, hajh! igázták.

»Tábornok! légy hive a császárnak, —
 Rang, dicsőség, fény, jutalmak várnak!«
 »Inkább lennék — azt feleli rája —
 Ebek étke, mint eb katonája!«

— Perdül a dob Budavártt az ormon,
 Harsan a síp fenn a Csonkatornyon;
 Pest piarczán áll a vérszin állvány:
 Azon hal meg Béri Balogh Ádám!

Hitvestársa reménkedik Bécsben,
 Kéri császárt kegyelemért, térden;
 Kegyes a szó... kegyelmet hozhasson,
 Siet haza, szegény — özvegyasszony!

Verje Isten, ördög azt egyformán
 A ki rabbal, mert vitéz s hív, így bán!
 Özvegy, árvák könyje, holtak vére
 Súlyosodjék átkozott fejére!!

— Duna mellett, pesti part határán
Porlad régen Béri Balogh Ádám;
De hirét hant s kor el nem temette:
Hú utód még lelkesül felette.

(1869.)

EMLÉKSZEL PAJTÁS, A SZENT- GOTHÁRDI HARCZRA ? . .

(A kuruczvilág végén regéli egy régi harcos, régi bajtársának.)

— 1711. —

EMLÉKSZEL pajtás a szent-gothárdi harcra ?
Az volt a győzelem !
Régenten a török, mostan meg labancz
Bukott el e helyen.
Szent-Gothárd mezőjén, sírján nagy hadaknak,
A magyar dicsőség rózsái fakadnak.

Mentünk, mentünk, mentünk, sárvári mezőkről
Alkonytól éjfélig ;
Csillámlik a Rába, — Rábán túl utunk még
Nagy messzi fejrlik.
És a dob csak pereg, — és csak megy a sereg,
Csillognak a holdnak fényén a fegyverek . . .

Mentünk, mentünk, mentünk, éjfélről viradtig,
Hajnal hasadtáig ;

A Rábán átszállván — Nagyfalú határán
Német táboráig.

Tizenhárom zászlónk : tizenhárom halál,
Hajnal hús szelében fennen lobogva száll.

A táborvirasztók félszunnyadásukból

Serkennek ijedten ;

Pergő lármadobhoz — trombita rikoltoz

Recsegve, rekedten . . .

»Fegyverre ! fegyverre !« — Zavar, zaj ; egyszerre
Rábódül az ágyú a fölvert sereg.

Bódülnek ágyuink, a hajnali friss lég

Reszket szavaikra ;

A könnyű köd oszlik, fojtó füstföllegek

Borúlnak a sikra.

Felettök itt-amott egy-egy zászló lobog,

Alattok rohannak sűrű hadoszlopok.

Rajta-rajta ! Rontsuk hazánknak rontóját,
Rákóczi vitézi ! . . .

Sok-é az ellenség ? Magyar azt nem kérdi,
Magyar azt nem nézi.

Rajta hát, szembe hát kurucz bátorsággal
A szép szabadságért, a szép harc-halállal!

Jó hegyes tőreink szerelembe estek
Labanczok szívével;
S kit kardunk levágott: paripánk patkói
Gázolták azt széjjel.
A csákány, buzdogány béverte a vértet,
Sok gazdátalan mén nyihogva nyerített.

Mégis, az gyenerál elsomfordált vala,
Gyors volt lova lába,
Hiába kergettük — bár vért virágozék
Az mező nyomába' . . .
Kiáltók utána: Állj meg már Rabatta! . . .
— Vissza sem tekintvén loholt az ebadta.

Aztán csapánk vala hatalmas áldomást,
Hét országra zengőt:
Szombathely lányai még most is sóhajtják
A sok nyalka lejtőt.
A sok nyalka lejtőt, fürge hajdu-tánczot . . .
Jó bor s szép lányok közt nagy vígan lakánk ott.

— Szomorún nézem most néma sarkantyúmat :
Hejh, akkor, hogy pengett !
Szomorún nézem most csüngő darutollam :
Hejh, hogy ingott-lengett ! . . .
Vége már, vége már vígságnak, csatának ;
Jó éjszakát pajtás nekünk, s a — hazának !

(1863.)

BÚJDOSÓ KURUCZ DALA.

(1711.)

FELLEG borúl a beszkédi sziklára . . .
 Hejh, szomorú a magyarnak világa!
 Szegény kurucz, két orczáján köny pereg,
 Ráborúl a jó lovára, kesereg.

Késő éjjel; hullanak a csillagok,
 Hazájokból bujdosnak a magyarok,
 Elbujdosnak szabadságot keresni,
 A rabházát szabadokül szeretni.

Kikelet van, fecske, gólya visszatér –
 Minekünk meg most köszöntött bé a tél,
 Mi most szállunk . . . merre? Isten tudja csak!
 — Arra, hol nem csörgnek síró rabvasak.

Kengyelben van már a lábam, indulok,
 Hajh, de százszor vissza-visszafordulok . . .
 Fáj a szívem, sír a lelkem, ha látom,
 Hogy ki az úr már ezután hazámon!

Ködbe borúl erdő, vár, hegy, völgy, határ,
 Lovam lába Lengyelország felé jár;
 Búsan ballag a trombita szavára:
 Hejh, de nem úgy, mint egykor a csatára!

Régi kardom a sok harczon csorba lett,
 Gyöngyház-rakott karabélyom elrepedt;
 Megérezték e hívséges fegyverek,
 Hogy a kurucz eztán már csak kesereg!

Tarsolyomról a skófiom fesledez:
 Rabházamtól elválásom képe ez;
 Szomorú lesz bujdosásom, életem —
 Mégis megyek: szabadságom szeretem!

Büszke vagyok, megalázzam magamat?
 Lehajtsam a vasigába nyakamat? . . .
 Igaz, nemes, nyakas kurucz nem hajol;
 Inkább elteng az ég alatt valahol!

Ha Rákóczi bújdoshatik : mért ne én ? . . .
Megverne az Isten, ha nem követném !
Nagyobb lesz ő bujdosva is, mint azok,
A kik miatt számkivetve sanyarog.

— Megyek immár nagy idegen országba :
Országatlan fejedelem szolgája ;
Inségiben hivebb hive maradok, —
Így szokták ezt az igazi magyarok !

(1867.)

SZOMORÚ ÉNEK, SZEGÉNY KURUCZOKRÓL.

(1711.)

EZER hétszáz tizenegyben
 Megharagvék a nagy Isten,
 Gyászt vetett a magyar égre:
 Szabadságnak immár vége!
 Nyalka kurucz bűnak ered,
 Két orcáján könyje pereg
 Jaj magyaroknak!

Szatmár felől fú fagyos szél,
 Szomorú hirt sirva beszél:
 Urunk-Isten nagy átkából
Elszéljédt a magyar tábor!
 Nyalka kurucz bűnak ered,
 Két orcáján könyje pereg
 Jaj magyaroknak!

Fejedelmünk és vezérink,
 Érettünk élt igaz vérink,
 Lengyel földre ti menjetek —
 Német kézben ne essetek !
 Nyalka kurucz bűnak ered,
 Két orczáján könyje pereg
 Jaj magyaroknak !

Munkácson a föllegvárban
 Dörg az ágyú még magában ;
 Majd az is mély csendbe sűlyed . . .
 Egy maradt meg, — a *becsület* !
 S bár a kurucz bűnak ered,
 Bár orczáin könyje pereg :
 Szent a becsület !

Jön a kurucz ki a várból,
 Környöskörnyűl labancz tábor ;
 Néznek gúnynyal, s ily szót hánynak
 A haldokló oroszlának :
 »Nyalka kurucz, hol a kedved ? . . .
 Nem mondd már a németnek :
 Eb ura fakó !

Hová lettek vezéritek :
 Rákóczitok, Bercsényitek ?
 Eszterházy, Forgách, Csáky ? . . .
 — Nem látjátok soha már ti !
 Nyalka kurucz, hol a kedved ?
 Nem mondod már a németnek :
 Eb ura fakó !

Hejh kurucz, nem ütközöl már !
 Nem lát többet Érsek-Újvár ;
 Nagy Bercsényi nótájára
 Nem rohansz már vad csatára.
 Nyalka kurucz, hol a kedved ?
 Nem mondod már a németnek :
 Eb ura fakó !

Nagy-Szombathból föl Morvára,
 Soprony mellől Bécs aljára,
 Szombathelyből Styriára —
 Nem nyargalsz te már portára !
 Nyalka kurucz, hol a kedved ?
 Nem mondod már a németnek :
 Eb ura fakó !

Erdőn-mezzőn török-sipod
 Többé már nem harsogtatód;
 Pej paripád nem ugratód,
 Pistolyod sem ropogtatod . . .
 Nyalka kurucz, hol a kedved?
 Nem mondod már a németnek:
 Eb ura fakó!

Eperjesi kövezeten
 Sarkantyúd nem peng sohasem,
 Ezüstpatkód ott nem csattog,
 Nem csörömpöl pántos kardod.
 Nyalka kurucz, hol a kedved?
 Nem mondod már a németnek:
 Eb ura fakó!

Magas sziklán áll Murányvár, —
 Kipusztúltak onnat is már
 A kuruczok: e párduczok . . .
 Fészket vertek ott a sasok.
 Nyalka kurucz, hol a kedved?
 Nem mondod már a németnek:
 Eb ura fakó!

Selmeecz, Kőrmöcz el van zárva :
 Nem túrsz többet aranyába' !
 Kecskeméti szép lyányokat —
 Nem öleled te azokat! . . .
 Nyalka kurucz, hol a kedved ?
 Nem mondod már a németnek :
 Eb ura fakó !

Pápa, Veszprém jó tanyád volt,
 Debreczen édes anyád volt,
 Jól tartott kéncses Kolozsvár :
 Vedd búcsúdat tőlük is már !
 Nyalka kurucz, hol a kedved ?
 Nem mondod már a németnek :
 Eb ura fakó !

Istenhózzád Gyöngyös tája,
 Jászság, Kúnság rónasága ;
 Patak, Ungvár palotája —
 Más visel már gondot rája !
 Nyalka kurucz, hol a kedved ?
 Nem mondod már a németnek :
 Eb ura fakó !

Kulacsodat Eger bora
 Nem tölti meg többet soha ;
 Kassán nem jársz hajdutánczot . . .
Csörgethed a német lánczot !!
 Nyalka kurucz, hol a kedved ?
 Nem mondod már a németnek :
 Eb ura fakó !

— Szegény kurucz nem szól rája ;
 Kit a sorsnak vert le átka :
 Túri némán, túri büszkén —
 Bár hazája, háza üszkén.
 Így a kurucz ; s útnak ered,
 Orczáin köny már nem pereg :
 Szent a becsület !

Bár leverte sorsnak átka :
 Nem verhette rabigába !
 Inkább lengyel földre szakad ;
 S lesz hazátlan, ámde *szabad !!*
 Szegény kurucz ; elment, elhalt . . .
 Hamvairúl szól csak a dal :
Szent a becsület !

(1873.)

A BUJDOSÓ KURUCZ.

(1712.)

JÓ ÉJSZAKÁT immár híres magyaroknak!...
A nagy viléz sereg — szétszórva kesereg,
Tábori énekek többé nem zengenek.

Nem sír a török-síp Tisza, Bodrog táján,
Bús csend az országban, — puszta némaságban
Ásítanak az ágyúk a munkácsi várban.

Készülőt, felülőt, indulót nem fújnak,
Csak a zordon szelek — zúgnak, süvöltenek;
Táborok hült helyén tüzek kiégtének.

Nem ragyog már a nap zászlók kópiáin,
A fegyver letéve, — a csatáknak vége...
Hideg szél könnyet csal bujdosók szemébe.

Föld be szél haraszttal sárga esizmám nyomát,
Zöld erdőknek árnya -- kősziklák magánya:
Üldözőim elől rejtsetek homályba!

Lengő darutollam: el ne árulj engem!
Sarkantyúm pengése — pállosom csengése:
Édes szabadságnak ne juttass vesztére!

Hideg Lengyelország én bujdosó tanyám,
Vad Bukovinában, — erdős Moldovában,
Gyakran megfordulok nagy Törökországban.

Labanczot kergető jó lovam rég kidőlt,
Kardom rozsdát fogott, — dolmányom elkopott,
Csattos tigrisbőröm rólam lefoszladott.

Ám azért nevedet, gondviselő Isten
Én mindegyre áldom, — tudom: meg se bánom;
Lesz még nekem egykor ennél jobb világom!

— Elment az én uram idegen nemzetre;
Maga nemzetéért ment nagy segítségért,
Hogy megalázhassa kevély ellenségét.

Szegény hív kuruczok sóhajtozva várják,
Kérdezik szellőtől — csillagtól, fellegtől:
Mikor tér vissza már idegen nemzetről?!

Én is sóhajtozom: Jövel már én uram,
Nagy, rendelt sereggel — szép hadi-szerekkel:
Munkácsot, Ungvárat megvisszadjuk ezekkel!

Jövel már én uram! uram, fejedelmem!
Szűnjön bujdosásom — viduljon világom:
Labanczot úzhessek jó Magyarországon!...

— Szerzé ezt hazáján gyászos búsultában,
Ledólvén magába' Neszter hús partjára:
Rákóczi Ferencznek bujdosó szolgája.

(1865.)

RÁKÓCZI KESERVE BERCSÉNYI HALÁLÁN.

— Rodostón, 1725. nov. 6-án. —

AH BÁTYÁM, hát te is? . . .
 Én leghivebb hivem,
 Ki eddig még soha
 Meg nem sebzéd. szivem :
 Most egyszerre
 Törsz én vesztetre —
 Elhúnytoddal tört versz keblembbe !

Elhagysz tehát te is
 Legbensőbb barátom,
 A dicsőségben és
 Bujdosásban társom ;
 Hősök feje,
 Karom ereje —
 Elhagysz tehát én lelkennek fele !

Nevem a neveddel
 Együvé forradott :
 El nem választhatják
 Nagy hosszú századok ;
 Egygyé lettünk,
 Egy minden tettünk, —
 Együtt ítél a nagy Ég felettünk.

Szivem a sziveddel
 Együvé forradott,
 S kiket harcz, bujdosás
 El nem választhatott :
 Ím, a *halál*
 Jaj, hogy elhagyál! —
 Nem, nem ! Tőlem te meg nem válhatál.

Én régi bajtársam,
 Ismérem hű szived :
 Te még a sirban sem
 Hagyhatsz el engemet !
 Szemed zárva,
 Barátod árva —
 Koporsódból törj fel óhosszája !

Körülem lengeni
 Érzem lángszellemed,
 Csókolja homlokom,
 Lengeti fűrtimet;
 S bús szívembe
 Lángot lehelve
 Biztat, biztat: vélem lessz örökre!

Kettőnk bánatát kell
 Már magamra vennem, —
 Adj erőt, adj erőt
 Te hatalmas szellem!
 Búd életedben
 Én enyhítettem:
 Enyhíts most, bús egyedűlségemben!

S ha egykor gyászegem
 Tán felhajnalodnék,
 Ha egykor meglátnám,
 Az imádott hont még:
 Jőjj te is vélem
 Örök testvérem,
 S örömmimnek fele — tied légyen!

De, ha itt halok meg:
Maradj itt szüntelen,
Tenger zúgásiban
Beszélgess énvelem, —
Mig rám is végre
Borúl sír éje,
S együtt nyugszik — a ki együtt élc.

(1865.)

BUJDOSÓK SIRALMA.

— Rodostón, 1735. ápril 8-án. —

SOK könyhullatással eszszük kenyerünket,
 Siratjuk hazánkat s dicsó fejedelmünket —
 A tengernek partján;
 Sűrű könnyomlásink, forró sóhajtásink,
 Magas egek felé mély fohászkodásink
 Gyors szelekkel szállván.

A Fekete-tenger bűntől lett fekete,
 Tőlünk tanult sirni Rhodopé fellege;
 S viharzó vizeknek
 Haragos zúgása minékünk mormogja:
 Hazáját meglátni egyiktek sem fogja —
 Szegény száműzöttek!

Mióta elhagytuk bánatos hazánkat,
 Senki piros arcczal bennünket nem láthat ;
 Amiként az illik
 Szegény bujdosókhöz : haloványak voltunk,
 Epedtünk, bolyongtunk, szenvedtünk, zokogtunk,
 S zokogunk a sírig.

Az a halovány arcz ligyen még halványabb,
 Az a harmatos szem légyen könnytúl áradt ! —
 Nagy csapás ért minket . . .
 Óh e gyászos földön magunkra maradánk ;
 Árvák vagyunk, árvák, meghalt a mi atyánk,
 Elhagyott bennünket !

A hívők szivére nagy bánatot hagyván :
 Siralmas emlékű nagy-pénteknek napján
 Halt meg Isten fia :
 Reánk, híveire nagy bánatot hagyván —
 A mi urunknak is nagy-péntek gyásznapján
 Jutott meghalnia.*)

A sötét koporsót letettük a sírba,
 Fejfájára csak egy R betű van írva :

—*) Mikes: Törökországi levelek.

Akár az se lenne, —

Mig élünk, mi leszünk melletted az emlék ;
 Hogyha mi meghalunk : úgy is senkisémet lép
 Porod közelébe.

Némán borúlunk le sírod szent halmára,
 Nem beszél semmi, csak szívünk dobogása . . .

Óh nézz alá reánk !

Óh nézz le trónodból : napfényes egekből,
 Napfényes egekből — magas föllegekből —
 Lelkünk, urunk, atyánk !

Emlékezz' meg rólunk, ne hagyj el bennünket,
 Hisz mi úgy szerettünk, s úgy szerettél minket —
 Mint édes gyermekid . . .

Álmodunk ; és látjuk vészes csatáidat,
 Majd túrni segítjük végbujdosásidat —
 Megosztván terheit.

Mink is azért küzdénk, a mért te harcolál,
 Mink is itt halunk meg, a hol te meghalál ;
 Véled voltunk s leszünk —

Véled az életben, véled a halálban —
 Véled majd egykor a magas menyországban :
 Óh légy te is velünk !

— Hallgass el örökre tenger mormogása,
Hallgass el örökre szívünk dobogása, —
Légyen minden néma! . . .
Hazaért küzdöttünk: hon nélkül halunk meg,
Idegen hantokra hajtjuk le fejünket, —
Nyugodjunk meg rajta:
Az Úr így akarta

(1859.)

RÁKÓCZI — RODOSTÓ.

HARMAT cseppjénél,
 Anyák könnyénél,
 Csillagsugárnál,
 Kárpát havánál,
 Legszebb s legszentebbnél:
 A honszerelemnél
 Tisztább, szeplőtlenebb
 Ez a név — *Rákóczi!*

Gyászravatalnál,
 Halotti dalnál,
 Özvegyi ruhánál,
 Fekete zászlónál,
 S legfájóbb érzetnél:
 A honfikeservnél
 Búsabb és gyászosabb
 Ez a név — *Rodostó!*

(1862.)

NYAKAS KURUCZ.

MÉRT VAGYOK oly nyakas kurucz,
 Büszke s mégis bús magyar?...
 — A sötét szirt mért kemény, zord?
 S a vihar miért vihar?

Véreből a kuruczságot
 Nem lehet kiirtani:
 Bent van az minden cseppjében,
 S gyökere nem mostani.

Származása régibb nálam —
 Egykorús Rákóczival,
 Két kurucz vezér eldődöm
 Életével, harcival.

Kurucz ősök, ti adtátok
 E szabadságérzetet! . . .
 Mindent a mi nemes bennem —
 Tinektek köszönhetek.

A ti bútok s érzétek van
 Csepegtetve szívembe:
 Hogy éljen az unokában
 Az ősök honszerelme.

Vérembe a kuruczságot
 A ti véretek adta:
 Véletek hogy ne hamvadjon,
 Szálljon élő alakba . . .

A kobozt is, mellyet egykor
 Bús-borongó éjeken
 Tábortúznél pengetétek —
 Ti hagytátok énnekem,

Hogy hirdesse húrjain a
 Hív utód: mik voltatok!
 És dalával olykor-olykor
 Édesítse álmaitok.

Kurucz ősök — ósapáim,
Kik sejtelmes éjeken
Megjelentek álmaimban,
Véresen — de fényesen . . .

És biztattok szakadatlan :
Tedd méltóvá magad ránk,
S küzdj és hass, míg ki lesz víva
Mit Ónodon akaránk !

Vagy, ha azt nem engedné a
Balsors, — Isten tudja, mért ?
Legalább tudj hosszút állni
Elbukott apáidért !

(1863.)

KURUCZ LANTOSNAK

KURUCZ lantosnak neveznek engem :
 Mivel Rákóczit, Bercsényit zengem.
 Zengem őket — a dicsőket éltem fogytáig,
 Nagy nevüktől gyászegünk tán derűsre válik!

Hajh Rákóczink, hajh! be rég elhunytál! . . .
 Nēm régebben ah! szegény honunknál.
 Nyugszol, nyugszol, nyughatatlan Pontus partinál,
 Nyugszunk, nyugszunk nyugtod óta, s így
 nyugodni — fáj.

Büszkévé térszen neved hallása,
 Hevítí vérünk csodás varázsa,
 Mégis könnyü hull a hurra, hogyha róla zeng . . .
 Hogy mindennek el kell bukni, a mi tiszta, szent!

A két hazának nincs egy kunyhója,
 Hol a gyermek is ne tudna róla ;
 Ősz apákról unokákra, ajkról ajkra száll :
 Mily nemes, mily igazságos, hű s vitéz valál !

A házat, melybe lábad bétetted :
 Megsüvegelik ma is éretted, —
 S ki a fára, a mely egykor árnyat rád vete,
 Fejszét fenne : veszve lenne annak élete !

A dal mely egykor harczidon zengett,
 Önt a magyarba még ma is lelket :
 A *Rákóczi indulója!* ... Tudja a világ :
 Úgy harczoltunk hangja mellett, mint nagy
 Attilák

Könny a szememben, kobzomra cseppen, —
 Harcz és vér és vész — *hiába* minden! ...
 Hajh Rákóczi, hajh Bercsényi, könyörögjetek :
 Ne verje az Isten annyit ezt a nemzetet !

(1863.)

A RÁKÓCZI-NÓTA.

MIKOR cz a siró ének támadt :
 Akkoriban temették hazámat.
 Eltemették, behantolták sírját,
 »Volt !« — fölé e szomorú szót írták.

Éjtszaka csak valami langy szellő
 Messze földről lengedezve eljő :
 Sóhajtása bujdosó fiaknak,
 Kik ide még el-ellátogatnak.

Az a szellő vajjon mit susoghat ?
 Élőt költ-é ? sirat-é megholtat ?
 A sírhalom virágit csókolva :
 »Lessz !« — a szellő ezt a szót susogja.

Lett is ; újra feltámadt az ország ;
De bujdosók többé nem láthatják.
Hamvaikat idegen szél szórja, —
Nem szól róluk, csak az a bús nóta . . .

(1878.)

EPILOGUS.

RODOSTÓN.

— 1888. október 7-én. —

FÉNYES kék a tenger sikja,
Bús zöld a cziprusliget ;
Félig ködlepelben int a
Szép fehérmárvány-sziget

Tenger mellett ódon ház-sor.
Omlatag, sötét falak ;
A kik egykor bennök laktak —
Föld ölében nyugszanak.

Puszta kert a tengerparton,
Parlag földek, bús avar ;
Árván áll a márványcsorgó,
Úgy hívják még, hogy »madzsar« . . .

A kik hajdan friss vizéből
 Ölták égő szomjokat,
 A kik bánatos kebellet
 Sóhajtoztak itt sokat:

Hol vannak, hajh?!... Szent emlékek
 Bús borongva kutatom
 Lent a földben, fent a földön,
 Palotákban, avaron

Hajh *Rákóczi*, fejedelmem!
 Hajh *Bercsényi*, hű vezér!
 Eszterházy, Forgách, Csáky, —
 Emléktek még itten él

Szent érzettel, bús érzettel,
 Méla szívvel bolygok itt, —
 Szemeim keresve sejtik
 Bujdosók lábnyomdokit . . .

Itt egy sirkő, — tíz, husz sirkő:
 Ó, fekvő márványlapok,
 Róluk név, irás, jel, czímer —
 Minden, minden lekopott . . .

A ki oly nagy, hős, dicső volt,
 A magasztos fejdelem:
 Itten húnyt el, a hivektől
 Elsiratva csendesen . . .

Megsíratta őt Rodostó, —
 Számkiüzte a haza,
 Mellyért küzdött, vérzett, mellyért
 Mindent, mindent áldozta.

S én eljöttem e szent helyre,
 Mint késő, de hív utód;
 Eljövök, hogy térdre hullva
 Kérjem a nagy bujdosót . . .

Kérjem a hálás utókor
 Képében: »Óh fejdelem,
 A kinek nagy lelke itt leng
 Égen, légen, tengeren, —

Fejdelem, — bocsáss meg nekik
 A kik számkiüztenek! . . .
 Törpe volt a kor, nem értett —
 Nem tudták: mit tettek! . . .

Ám dicshimnusz zeng nevedre
 Immár hálás nemzeted;
 Hajh Rákóczi, hajh Bercsényi —
 Szent, szent, szent emléketek!

Vértanúk, kiket kesergve
 Látott itt e bús avar:
 Nálatok nélkül nem volna
 A magyar többé magyar!...

A ti harczotok töré szét
 A nyakunkra vert igát,
 A ti példátok világolt
 Századok vak éjin át.

Számüzöttek, szent martírok —
 Élünk még, s magasztalunk!
 Óh Rákóczi, légy minékünk
 A menyben órangyalunk!...

A Te honszerelmed óvja
 Vésztől, bajtól a hazát;
 Élve kardod védte, — halva
 Védje a hont hő imád!...

Hajh, Patak, Munkács felől oly
 Gyakran száll lelkünk ide ;
 Szép szülőföldről hoztam
 Sok, sok áldást én, ime !

Messze Borsitúl Rodostó, —
 Ott kezdéd, — itt végezed ;
 S Borsi és Rodostó hálás
 Könnyet ont emlékedért

És neved dicsőségétől
 Fénylik honn a magyar ég ;
 És e part és e kék tenger
 Szinte azt ragyogja még

Küldd a délkelet szellőin
 Küldd hozzánk szent lelkedet :
 »Népem, én példát mutattam,
 Küzdj, — mint én küzdék, veled !

Küzdj bátran, hiven, kitartón,
 Áldozz, mint én áldozék, —
 S vértanúk porából üdvöt
 Kelt hazádra a nagy Ég !«

— Elborúlt a táj; leszállt az
Alkony; ott térdeltem én,
S a langy szellőben Rákóczink
Ihlett lelkét érezém

TARTALOM.

	Lap.
Előszó	III
Bujdosó éneke, 1672.	1
Áldomás egy ó kancsóból	4
Thököly bujdosó híve, 1697.	15
Thököly bujdosói, 1697.	19
Petróczy István bujdosó éneke, 1699.	27
Bús Bertók éneke, 1703.	32
Recrudescunt, 1703.	35
Hajnal hasadása, 1703.	38
Bonczidai nóta, 1703.	41
Diadalmi ének a szomolyáni harc után, 1704.	43
Bercsényi indulója	46
A dervis-kapitány	49
A koronczói harcmezőn	55
A vén vadkörtefáról	57
Kurucz hadnagy	63
A bihari földvár romja	67

Thököly Bithyniában, 1705.	71
Thököly sirja	75
A zsibói csatamezón	79
Trombitaszó harsan	83
Harangod mezején	86
A kuruczok farsangi táncza, 1708.	90
A görgényi rózsa	95
A kölesdi harczról	99
Bezerédy, Balogh Ádám	103
Két névnap	106
Bottyán tábornok sírkövére, 1709.	115
Trencsény, Zsibó, Koronczó, 1710.	116
Hejh egriek, újváriak	119
Béri Balogh Ádám	123
Emlékszel pajtás, a szent-gothárdi harczra	129
Bujdosó kurucz dala, 1711.	132
Szomorú ének, szegény kuruczokról, 1711.	136
Bujdosó kurucz, 1712.	142
Rákóczi keserve Bercsényi halálán, 1725.	145
Bujdosók siralma, 1735.	149
Rákóczi—Rodostó	153
Nyakas kurucz	154
Kurucz lantosnak neveznek	157
A Rákóczi-nóta	159
Rodostón	161

